

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická

Bakalářská práce

2017

Ivana Oblištilová, DiS.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

**Pěvecký sbor Ptáčata při Mateřské škole
Mariánské Lázně**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivana Oblištilová, DiS.

Učitelství pro MŠ, Předškolní a mimoškolní pedagogika

Vedoucí práce: PhDr. Štěpánka Lišková, Ph.D.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 15. 4. 2017

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování patří paní PhDr. Štěpánce Liškové, Ph.D., která mi byla konzultantem i oporou při psaní této bakalářské práce. Také děkuji svojí rodině za trpělivost a pochopení.

Obsah

ÚVOD	3
1 HUDEBNÍ ČINNOSTI V MŠ SE ZAMĚŘENÍM NA ČINNOSTI PĚVECKÉ.....	5
1.1 Hudební činnosti v MŠ.....	5
1.2 Hudebně pohybové činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí.....	8
1.2.1 Pohybová a taneční průprava v kontextu se zpěvem.....	9
1.2.2 Elementární pohyb s rytmickou deklamací v kontextu se zpěvem	11
1.2.3 Pohyb s hudebním doprovodem v kontextu se zpěvem.....	11
1.2.4 Lidové taneční hry v kontextu se zpěvem.....	12
1.2.5 Taneční hry umělé a jiné drobné formy v kontextu se zpěvem	13
1.3 Instrumentální činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí.....	13
1.4 Poslechové činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí.....	15
1.5 Pěvecké činnosti v předškolním vzdělávání	16
1.5.1 Pěvecké činnosti v nejmladší věkové skupině	16
1.5.2 Pěvecké činnosti ve střední věkové skupině	17
1.5.3 Pěvecké činnosti v nejstarší věkové skupině.....	18
1.5.3.1 Hlavní složky hlasové výchovy.....	19
2 PĚVECKÝ SBOR V MŠ	23
2.1 Pěvecké činnosti v rámci řízené činnosti.....	24
2.2 Pěvecké činnosti v rámci volné činnosti.....	26
3 PĚVECKÝ SBOR PTÁČATA.....	28
3.1 Okolnosti založení pěveckého sboru Ptáčata	28
3.2 Charakteristika MŠ a věcné podmínky pro činnost sboru	29
3.3 Cíle a zaměření činností sboru Ptáčata.....	30
3.4 Repertoár a uplatnění pěveckého sboru v MŠ i mimo ni	32

4 HLASOVÁ VÝCHOVA V PĚVECKÉM SBORU PTÁČATA, METODICKÉ NÁMĚTY K PRŮPRAVNÝM CVIČENÍM.....	35
4.1 Dechová průprava	36
4.2 Hlasová průprava	38
4.3 Artikulační průprava	41
ZÁVĚR	44
RESUMÉ	46
SUMMARY	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	47
PŘÍLOHY.....	49

ÚVOD

Mým životem mne od dětství provází hudba. Už od pěti let jsem se začala učit hře na klavír na tehdejší Lidové škole umění ve Zbůchu a v jedenácti letech nastoupila do Základní umělecké školy (dále jen ZUŠ) v Plzni na hodiny zpěvu. V roce 2000 jsem absolvovala Konzervatoř Plzeň – obor sólový zpěv, několik let jsem byla v angažmá opery i operety DJKT Plzeň jako sboristka, později i sólistka. Absolvovala jsem několik pěveckých kurzů i semináře pro pedagogy ZUŠ. Osm let jsem působila jako pedagog sólového zpěvu na ZUŠ Fryderyka Chopina v Mariánských Lázních. V té době se objevila možnost získat zkušenosti i s vedením dětského pěveckého sboru při Mateřské škole Slunečnice v Mariánských Lázních¹. Právě toto období mé pedagogické kariéry bude stěžejním tématem této bakalářské práce. V současné době spolupracuji se Salónním orchestrem Mariánské Lázně jako sólistka a současně působím jako pedagog v mateřské škole (dále jen MŠ) v Plzni.

V této práci se budu věnovat nejprve ve stručnosti samotným hudebním činnostem v mateřských školách, a to vzhledem ke zvolenému tématu práce zcela v kontextu s činnostmi pěveckými (jejich dělení, význam). Současně se pokusím shrnout své dosavadní poznatky z praxe v souvislosti s dokumentem RVP PV², možnostmi propojení všech oblastí vzdělávání se sborovým zpěvem.

V praktické části se ohlédnu zpět za svou vlastní zkušeností se založením a vedením pěveckého sboru Ptáčata. Podrobněji se zaměřím na pěvecké aktivity v MŠ s důrazem na sborové zpívání. Pěvecký sbor Ptáčata, na jehož činnost je tato práce prioritně zacílena, jsem založila v roce 2011 při Mateřské škole Slunečnice v Mariánských Lázních (sbor zde působil mezi lety 2011-2014). Přiblížím Vám cíle a zaměření práce ve sboru, uvedu některé průpravné činnosti i osvědčené postupy, které jsem používala ve sbormistrovské práci a jež se netýkaly vždy pouze zpěvu samotného. Předložím výběr repertoáru sboru i literaturu vhodnou pro sborové zpívání. Dokladem o činnosti sboru pak bude zmínka o jeho propagaci, vystoupeních, spolupráci s rodiči, městem a akciovou

¹Mateřská škola Hlavní Mariánské Lázně, Hlavní 440, 35300 Mariánské Lázně, www.mshlavni.estranky.cz

² SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004.

společností Léčebné Lázně Mariánské Lázně. Činnost sboru budu vhodně dokumentovat odkazy na notový materiál a fotografiemi v příloze. Informace, shromážděné v této bakalářské práci, by tak mohly být nápovědou či vodítkem pro ostatní učitele, kteří vedou pěvecký sbor v MŠ či o jeho založení uvažují.

1 HUDEBNÍ ČINNOSTI V MŠ SE ZAMĚŘENÍM NA ČINNOSTI PĚVECKÉ

Hudební výchovu v předškolním vzdělávání realizujeme prostřednictvím 4 druhů hudebních činností, které se vzájemně podmiňují a prolínají. V této kapitole si tudíž přiblížíme všechny tyto hlavní oblasti hudebních činností: **pěvecké, hudebně pohybové, instrumentální, poslechové**. Ve všech těchto složkách hudební výchovy (dále jen HV) v mateřské škole (dále jen v MŠ) jsou rozvíjeny současně i **pěvecké schopnosti dětí**. **Průprava ke sborovému zpívání** probíhá tak zároveň v celé oblasti HV v MŠ. Z toho důvodu se v úvodu této kapitoly nejprve ve stručnosti zmíníme o významu jednotlivých hudebních činností, použijí k tomu odborný literární zdroj autorů **Zezuly-Janovské³**, jimi sestavené metodické řady jednotlivých činností úzce souvisejí s osvojováním pěveckých dovedností. Pěvecké činnosti zařadím až na závěr této kapitoly a představím podrobněji v praktické části této práce.

1.1 Hudební činnosti v MŠ

Hudebně pohybové činnosti jsou nejtypičtějším projevem reakce dítěte předškolního věku na hudbu. Prostřednictvím různých pohybových her se zpěvem, tancem, kombinací hry na tělo a zpěvu dítě rozvíjí nejen pohybovou koordinaci, estetiku a ladnost pohybů, zároveň si osvojuje hudební schopnosti⁴ a dovednosti⁵. To vše přispívá i k dobré

³ ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: (metodika): učebnice pro 2. Až 4. Ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelek mateřských škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

⁴ Schopnosti jsou individuální vlastnosti, které tvoří předpoklad určitých činností, ale na druhé straně jsou současně těmito činnostmi utvářeny a rozvíjeny. (Zezula, Janovská, 1987, s. 17). Rozvoj hudebních schopností je významným předpokladem pro kvalitu příštích hudebních dovedností. K základním hudebním schopnostem, které ovlivňují celkovou hudebnost, patří hudebně sluchové schopnosti, rytmické a tonální citění, emocionální reakce na hudbu, hudební paměť a představivost. (Kodejška, 2002, s. 11)

psychické kondici dítěte. V části s tématem hudebně pohybových činností (Srov. Kap. 1.2) se budu opírat o odbornou literaturu autorů **Dvořákové**⁶, **Liškové**⁷, **Kurkové**⁸ a jiných.

Instrumentálních činnosti výrazně urychlují hudební rozvoj dítěte. Hra na dětské hudební nástroje pomáhá rozvíjet smysl pro **hudebně výrazové prostředky** jako rytmus⁹, tempo¹⁰, metrum¹¹, barva a výška tónu¹², rozvíjí cit pro hudební formu a podněcují elementární hudební tvořivost¹³ (Srov. Kap. 1.3). Jednotlivým činnostem se děti učí podle metodické řady od rytmické deklamace, hry na tělo s elementární improvizací¹⁴, přes hru na nemelodické hudební nástroje, aby na prahu vstupu do základní školy děti využívaly uvědomělou hru na melodické hudební nástroje. Tuto metodickou řadu nejlépe vystihuje dílo **Hurníka a Ebena**¹⁵. Oba autoři se shodují rovněž v tom, jak velký význam má hra na dětské nástroje. Příklady instrumentálních činností v různých věkových skupinách dětí v MŠ pak dělí opět autoři **Zezula, Janovská** (Zezula, Janovská, 1987. S. 155), nebo **M. Kodejška**¹⁶.

⁵ Dovednosti jsou cvikem a učením získané předpoklady pro konání určitých hudebních činností. Mezi základní hudební dovednosti dětí patří například vyjádření jednoduchých rytmů podle rytmické deklamace „hrou na tělo“, zazpívat ve 2-tónovém či 3-tónovém rozsahu krátké hudební modely, umět se pohybovat v rytmu písně. (Zezula, Janovská, 1987, s. 24)

⁶ DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. 2.vyd. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-88-6

⁷ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN: 80-86307-26-3

⁸ KURKOVÁ, Libuše a Petr EBEN. *Hudebně pohybová výchova šestiletých až osmiletých dětí: učební text pro 3. ročník pedagogických škol, obor vychovatelství a odborný text pro učitele lidových škol umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

⁹ Rytmus – střídání tónů či zvuků, pomik různé délky

¹⁰ Tempo – rychlost skladby v čase

¹¹ Metrum – pravidelné střídání přízvučných a nepřízvučných dob v taktu

¹² Barva – charakteristický zvuk jednotlivých nástrojů/hlasů, výška tónu – základní tón a jeho vztah k ostatním tónům v melodii

¹³ Hudební tvořivost - proces, který vzniká jako aktivní potřeba vytvářet hravým způsobem na základě dřívějších zkušeností a poznanych prvků podobné nebo jiné kombinace a útvary (Zezula, Janovská, 1987, s. 42)

¹⁴ Improvizace – v hudbě jde o hru na nástroj bez předem daného notového zápisu

¹⁵ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Suprafon, 1969.

¹⁶ KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. ISBN 80-7290-080-3

Poslechové činnosti v mateřské škole vedou od vnímání krátkých a dlouhých tónových celků k citovému a estetickému prožitku. Jejich cílem je rozvoj hudebního sluchu, sluchové představivosti a poslechových dovedností, které velkou měrou souvisí i s pěveckou přípravou. Aktivní poslech a reakce na sluchové podněty totiž napomáhají v oblasti intonace¹⁷, harmonie¹⁸, tonálního cítění¹⁹ (Srov. Kap. 1.4) a hlasové sebekontroly. Tímto tématem se zabývá například **A. Tichá a M. Raková**²⁰ nebo **M. Kodejška** (2002).

Poslední složkou jsou **činnosti pěvecké**. Pro tuto práci budou stěžejní. Objevují se totiž jako součást všech hudebních činností a úzce prolínají všemi složkami hudební výchovy v mateřské škole. Jak už bylo řečeno v úvodu kapitoly, svůj význam mají právě tak v oblasti sborového zpívání. Literatura, která to dokládá, je citována v odborných článcích a vědeckých studiích, zabývajících se tématem sólového i sborového zpěvu. Kromě již zmiňovaného **Zezuly a Janovské** je to např.: **A. Tichá - Hlasová výchova v dětském sboru**²¹, **A. Tichá - Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let**²², **A. Tichá, M. Raková – Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími** (Tichá, Raková, 2007). V kapitole o pěveckých činnostech budu vycházet i z bakalářské práce **Petry Stránské**, která byla zpracována na téma *Pěvecká propedeutika a zpěv dětí v MŠ* a obhájena na Pedagogické fakultě ZČU v roce 2015²³.

¹⁷ Intonace – je oblast sluchové výchovy zaměřené na zvládnutí výškově prostorových vztahů v hudbě, na výchovu schopnosti jejich přesné, čistě a správné reprodukce z notového záznamu, resp. Jejich diferenciaci, v hudebním projevu. SMOLKA, Jaroslav. *Malá encyklopedie hudby*. Praha: Supraphon, 1983, s. 286. ISBN 02-184-83.

¹⁸ Harmonie – obecně soulad, v hudbě současně znějící dva a více tónů v určitém pořádku

¹⁹ Tonální cítění – Jestliže dítě imituje jednoduchou melodii a začne zpívat od libovolného tónu, dodržuje již jisté vztahy vzhledem k tomuto tónu (Zezula, Janovská, 1987, s. 36)

²⁰ TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.

²¹ TICHÁ, Alena. *Hlasová výchova v dětském sboru prostřednictvím her a motivací*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2004. ISBN 80-7068-186-1.

²² TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

²³ STRÁNSKÁ, Petra. *Pěvecká propedeutika a zpěv dětí v MŠ*. Plzeň, 2015. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PhDr. Štěpánka Lišková, PhD.

V současné době je trendem propojovat jednotlivé oblasti hudebních činností tak, aby si děti přirozeně, formou hry a tvořivé práce, osvojovaly základní hudební výrazové prostředky, důležité k pozdějšímu uchopení a vnímání hudby, aby rozvíjely svou hudební fantazii a představivost na základě prožitků a vlastního osobního vkusu. Tuto myšlenku též vyjádřil autor odborné publikace Miloš Kodejška: „*Hudební výchova má značný výchovný význam právě tehdy, když se jednotlivé činnosti vzájemně a užitečně propojují.*“ (Kodejška, 2002, s. 43)

1.2 Hudebně pohybové činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí

Tato kapitola přináší některé doklady o tom, že pohybové činnosti se samotným zpěvem dětí bezprostředně souvisejí. Jejím cílem je tudíž alespoň v hrubých obrysech naznačit, v jakém kontextu se pohyb a zpěv objevuje například v hudebních a pohybových činnostech, které pro předškolní děti zpracovaly autorky **Lišková** (2006) a **Dvořáková**²⁴, také se zabývá členěním hudebně pohybových činností Zezula a Janovská (Zezula, Janovská, 1987). V praktické části práce si pak ukážeme na konkrétním příkladu, že pohyb byl nezbytnou součástí výuky sborového zpívání dětí i ve sboru Ptáčata (Srov. Kap. 4).

Je známo, že dítě od útlého věku reaguje na hudbu pohybem. Pohybová reakce dětí na hudbu je v předškolním věku stejně bezprostřední a přirozená jako jeho záliba ve hře. Při poslechu hudby nebo při zpěvu často dítě zcela spontánně poskakuje, běhá, tleská ... A naopak, pohyb může být jedním z pomocníků při rozvoji hudebních schopností a dovedností. Úroveň hudebního rozvoje má tedy bezprostřední vliv i na rozvoj jeho pěveckých dovedností. Dítě při pohybu automaticky zapojuje **dechový aparát**, přirozeně uvolňuje **hlasové ústrojí** a v neposlední řadě mu pohyb se zpěvem přináší emoční uvolnění, tedy radost a psychickou vzpruhu. Samotným cílem hudebně pohybových činností v MŠ je tak spojit-synchronizovat pohyb s rytmickým, hudebním či pěveckým doprovodem.

²⁴ DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-27-1.

Hudebně pohybové činnosti lze dělit dle zaměření pohybové a hudební složky na několik forem. **Zezula, Janovská** (Zezula, Janovská 1987, s. 177) uvádí vedle pohybové přípravy následující formy hudebně pohybové výchovy: a) elementární pohyb s rytmickou deklamací, b) pohyb s hudebním doprovodem, c) lidové taneční hry a d) taneční hry umělé a jiné drobné formy. Novější odborná literatura **Liškové** (Lišková, 2006, s. 83) uvádí ještě pohybovou improvizaci a pohybové ztvárnění písní, které Zezula, Janovská (1987) řadí pod drobné taneční formy. Titulem zaměřeným na spojení pohybových činností a tělesné výchovy je kniha **Dvořákové** (2006). Autorka věnuje také jednu kapitolu hudebně pohybové výchově (rytmické a hudební činnosti), kterou doplňuje o mnoho námětů na pohybové hry.

Pohybové činnosti nestojí osamoceně, ale realizují se v součinnosti s činnostmi ostatními, tj. s poslechem, zpěvem, hrou na nástroje, doprovodnou hrou učitele. Vzhledem k tématu práce doplním členění vždy o konkrétní pěvecké činnosti související s danou pohybovou formou.

1.2.1 Pohybová a taneční příprava v kontextu se zpěvem

Jednou z nejdůležitějších věcí, kterou musí pedagog kontrolovat jak při pohybu, tak zpěvu, je **správné držení těla**. „*Znamená to neustále zdůrazňovat požadavek uvědomělého pohybu a správného držení těla v klidu i při pohybu.*“ (Kulhánková, 2000, s. 18)²⁵. Každý z nás máme charakteristické držení těla odpovídající věku, návykům, fyzické i psychické kondici, momentálnímu zdravotnímu stavu. Pro základní **tvoření tónu a využití dechové opory** je toto zásadní. Jak uvádí Tichá (2004, s. 11): „*Jen v pěvecky „připraveném těle“ , jež zpěvák zaujme ještě před nádechem a zachovává po celou dobu zpěvu, se může realizovat prohloubený dech, podmiňující správné tvoření tónu.*“ Děti učíme zpívat vsedě, či ve stoje, s rukama podél těla, se vzpřímenou hlavou, dbáme na volnost svalového napětí v oblasti krku a mimických svalů. S tím souvisí i série **uvolňovacích cviků**, které eliminují případné svalové napětí v celém těle. Nežádoucím jevem bývá velká únava některých

²⁵ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0.

svalových skupin, či dokonce hlasového ústrojí. Vhodným cvičením se předejde zásadnějším pohybovým a současně psychickým blokům.

Do základní pohybové průpravy patří i jednoduché **pohybové prvky** vedoucí ke kultivaci a koordinaci pohybů. Motivací může být dětem nápodoba zvířat, postav z pohádek a zejména nápodoba osoby pedagoga, která dětem pohyb předvádí a s dětmi pohyb také provádí. Jedním z dalších prvků pohybu je **chůze**. Děti vedeme ke vzpřímené chůzi, s rukama zavěšenými podél těla, kdy je **aktivováno dechové ústrojí** a bez větší námahy tak lze **propojit chůzi se zpěvem**. Nejprve raději chodíme na místě, třeba jen za doprovodu zpěvu nebo bubínku (srov. kap. 1.3). Reagujeme tak na metrum zpívané písně a její výběr přizpůsobíme věku dětí. Chůzi spojenou se zpěvem můžeme trénovat rytmicko-metrické cítění. Pravidelnost střídavého pohybu pak vede děti ke schopnostem udržet tzv. pulsující rytmus (Lišková, 2006, s. 53). Zároveň si tak děti přirozeně procvičují dech i funkci bránice a posilují tak její odolnost pro lepší **dechovou oporu**.

Další nacvičovanou složkou pohybu v MŠ jsou **podupy**. Ty provádíme na místě i v pohybu z místa, s rytmickou řečí či zpěvem. Tato činnost pomáhá snadno rytmicky stmelit skupinu či celou třídu (například v lidové písni *Pásla ovečky*, kde podupy svou intenzitou korespondují s textem i dynamikou písně, pozn. autorky). Je dobré citlivě vybírat místo v písni, kde podupy zařadíme. Vhodné bývá propojit podupy s **opakováním stejné výšky tónu nebo tónů v malém rozsahu**.

Důležitou složkou pohybové výchovy je nácvik **běhu a poskoků**, které jsou ovšem **ve spojení se zpěvem** zejména u 3-4letých dětí zatěžující. Lze je zařadit jednotlivě v některém vybraném místě v písni, například při zpěvu písně *Hřej, sluníčko hřej*²⁶ autorem Rakové a Tiché, kdy mohou děti na zpívaný text: *...povyskoč si vejše...4x poskočit*, ale pak uklidnit pohyb i dech a dozpívat píseň ve stoje²⁷.

²⁶ Hřej, sluníčko, hřej – (Tichá, Raková, 2007, s. 32). Viz Příloha B/1, s. vi

²⁷ Problematika propojení jednotlivých činností a jejich vlivu na zpěv dětí je velmi obsáhlá. Vzhledem k charakteru bakalářské práce i jejímu tématu se v těchto dílčích podkapitolách zaměřuji pouze na ukázkou daných souvislostí a uvádím pouze ty příklady, které jsem v praxi vyzkoušela a ke kterým tudíž přináším vhodné příklady v praktické části práce.

1.2.2 Elementární pohyb s rytmickou deklamací v kontextu se zpěvem

Jedná se o spojení mluvené **rytmizované řeči a hry na tělo**, jejichž prostřednictvím rozvíjíme rytmické cítění dětí. Jsou to různé druhy **pleskání, tleskání, podupů, ťukání, chůze** aj. Nejmladší děti ve věku 2-4 let nejprve rytmizují např. svá jména, sousloví, jednoduchá rozpočítávadla a říkadla. Ta děti deklamují v pravidelném sledu čtvrt'ových, či osminových hodnot not²⁸ (co slabika – to např. tlesknutí). Starší děti rozvíjí rytmické cítění hrou na ozvěnu, střídáním rytmických hodnot různých délek. Všechna rytmizační cvičení lze spojit s instrumentálními, poslechovými i pěveckými činnostmi. Jednoduše děti používají své **tělo jako hudební nástroj**, ať už **hlasivky, rezonanční prostory, hrudník, horní nebo dolní končetiny**.

Propojením zmíněných činností s rytmickou řečí, či zpěvem vedeme děti k rozvoji vnímání, posilování paměti a schopnosti koncentrace, rozvíjíme rytmické a metrické cítění. Starší děti odpoutáváme od rytmu textu a snažíme se procvičovat **rytmus** hudební. Při hře **metra** upevňujeme smysl pro pravidelnou pulsaci. Hra **přízvučné doby** je hra první doby v taktu. Na přízvučnou dobu tleskneme, na nepřízvučnou dobu dáme ruce od sebe. Tento typ hry je **vhodný ke zpěvu** písní. Tím, že vynecháme hru lehké (nepřízvučné) doby, vznikne větší prostor pro samotný zpěv.

1.2.3 Pohyb s hudebním doprovodem v kontextu se zpěvem

Děti se od nejmladšího předškolního věku učí rozpoznávat a reagovat na hudbu prostřednictvím pohybových činností v kombinaci se zpěvem, hrou na tělo a hrou na nástroje, a to především vyjádřením základních **hudebních kontrastů: pomalu - rychle, vysoko - nízko, silně - slabě, krátké - dlouhé tóny**. Způsobů, jak vyjadřovat tyto hudební kontrasty v souvislosti se zpěvem, je mnoho. Za všechny jmenujme několik příkladů.

Na hudební kontrast **pomalou - rychle** děti například reagují změnou tempa, ve kterém se pohybují a zpívají. U nejmladší věkové skupiny je potřebné děti nejprve motivovat ke změně pohybu nápodobou různých zvířátek (želva-zajíc). Předškoláci už

²⁸ Nota – značka pro tón

zvládnou reagovat na změnu tempa v písni. Kontrasty **vysoke - nízko** děti například vyjadřují v pohybových hrách, v nichž reagují na změny v melodii změnou pohybu (například máváním ve vzpažení na vysoké tóny, naopak na nízké tóny podřepnutím). Při nácviu kontrastů **silně - slabě** děti reagují na dynamické změny nejčastěji změnou pohybu, změnou intenzity jednotlivých pohybů, hlasitosti zvuků, které vydávají, ať už je to tleskání, dupání atd. **Krátké a dlouhé tóny** se objevují jako další kontrast zejména při rytmických změnách v hudbě. Pro nejmladší děti je zcela na místě tuto schopnost rozvíjet tím, že zařadíme např. do rytmizace slov a sousloví vedle sebe slova tříslabičná a dvouslabičná (proměnlivá slova a sousloví).

1.2.4 Lidové taneční hry v kontextu se zpěvem

Lidové taneční hry patří ke kulturním hodnotám našeho národa (Lišková, 2006, s. 84). Vzešly z tradic, lidových zvyků, tanců a lidových písní založených většinou na jednoduché až třídílné písňové formě (Zezula, Janovská, 1978). Jsou to hudební taneční útvary, založené na souladu hudebních, tanečních a dramatických složek. Tyto tance se nejčastěji pojí s lidovými písněmi, které mají pro děti **vhodný hlasový rozsah** (Srov. Kap. 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3), jednoduchou rytmickou strukturu a srozumitelný, snadno zapamatovatelný text. Proto si děti při těchto aktivitách rozvíjí současně taneční i pěvecké dovednosti.

Lidové taneční hry jsou založeny na jednoduchých, chůzí utvořených útvarech, jako např. **kruh, řada, zástup** apod. Děti tančí jednotlivě, ve dvojicích či ve skupinách, které se během písně různě proměňují. Pro děti ve věku 3-4let tvoří takové lidové taneční hry se zpěvy běžnou část vzdělávacího procesu v MŠ, mezi všeobecně známé patří např. *Kolo, kolo mlýnský, Zlatá brána, Tluču, tluču mák* (Lišková, 2006, s. 84-88) a další. Lidové taneční hry tedy úzce souvisí i s pěveckou přípravou začínajících sborových zpěváků.

1.2.5 Taneční hry umělé a jiné drobné formy v kontextu se zpěvem

Velmi blízko k lidovým tanečním hrám mají **současné taneční hry umělé**. Vycházejí také z dětského říkadla, dětského popěvku, či jednoduché písně, ale mají širší okruh námětů a způsobů zpracování pohybu či tanečních kroků. Nespecializují se tedy na lidové náměty. Často se zde objevují drobné formy **pohybové a taneční improvizace**. Pohybovou improvizaci děti z prvopočátku rozvíjí např. hrou na zrcadlo, pohybovou ozvěnou, pantomimou nebo ztvárněním zvířátek. (Lišková, 2006, s. 83). Později děti ve věku 5-6 let vedeme k citlivému hudebnímu a tanečnímu výrazu, kterým ztvární nejen rytmus či tempo skladby. Pohyb se pro děti stává skutečným prožitkem²⁹. Vhodnou pomůckou jsou **šátky, stuhy, obruče, míčky**, aj. V kontextu se zpěvem napomáhá pohybová improvizace i k **odpoutání mluvního hlasu** (Tichá, 2007, s. 20) a vede k prvním projevům **pěvecké improvizace**. Prostřednictvím vhodně vybraných instrumentálních skladeb dítě zpěvem napodobuje pohyb melodické linky jednotlivých nástrojů, **hraje si se svým hlasem, jeho barvou, s výškou zpívaných tónů**, v tuto chvíli není vázáno žádným notovým zápisem. Velmi často tato činnost probíhá u dětí nevědomě, a to právě při hře (Srov. Kap. 2.2). Důležitá je promyšlená, pedagogem záměrně zařazená nabídka těchto drobných tanečních a improvizčních forem i v rámci pěvecké průpravy.

1.3 Instrumentální činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí

Instrumentální činnosti v předškolním vzdělávání podporují u dětí hudebnost, rozvíjí smysl pro rytmus, tvořivost i sluchové schopnosti. Jejich prostřednictvím se také cvičí jemná motorika, manipulační dovednosti³⁰, fantazie a vyjadřování představ.

V **nejmladší věkové skupině** se nejprve děti setkávají s rytmizací a melodizací slov, sousloví a říkadel. Deklamovaný text provázejí hrou na tělo, tleskáním, dupáním (Srov. Kap. 1.2.2), později se učí při hře na nemelodické bicí nástroje odpoutávat od rytmu

²⁹ Podrobněji zpracoval náměty k tanečním improvizacím také skladatel P. Eben společně s L. Kurkovou (Kurková, Eben, 1975, s. 35-43).

³⁰ Manipulační dovednosti – úroveň rozvoje jemné motoriky v oblasti úchopu předmětu.

slovního a zaměřovat se na rytmus hudební. V MŠ se běžně používá nástrojů z Orffova instrumentáře³¹, z nichž nejvíce nejmladší skupina dětí využívá bubínku, ozvučných dřivek a drhla. **Ve starší věkové skupiny** přidáme i další nemelodické nástroje jako triangel, činel, prstové činely, tamburínu, rolničky, zvonky. Nehrají na nástroje všichni, pouze skupina, či jednotlivci. Děti se učí hrát na těžkou dobu v taktu, hru v pauze či dohrávají píseň v závěrečné části. **V období před vstupem do základní školy** děti využívají kromě rytmických bicích nástrojů také melodické bicí nástroje, jako jsou xylofony, metalofony a zvonkohry. Na melodické nástroje hrají děti pod vedením učitelky i jednoduchá ostinata³², vytvářejí rytmický či melodický doprovod k písňím nebo pohybovým aktivitám. Autory odborných publikací je doporučeno rozvíjet melodiku i na pentatonickém³³ základě, neboť z ní vycházejí melodie českých i moravských lidových rozpočítadel, říkadla a písni³⁴. Docílíme toho například vyjmutím 4. a 7. dílce na zvonkohře nebo xylofonu (Hurník, 1969). Při hře s pentatonickým základem také nedochází k ostrým disonancím. Děti inspiruje k improvizaci a ke vzájemnému respektování a naslouchání si.

Spojí-li děti instrumentální činnost se zpěvem, pak rozvíjíme dovednosti rytmické, pohybové, **pěvecké i intonační**. Je vhodné začínat při propojení těchto hudebních aktivit melodizací říkadla či popěvků na dvou tónech v malém rozsahu. Později lze přidávat na obtížnosti zpívané melodie i instrumentálního doprovodu. Děti však nejlépe porozumí této činnosti při hře (např. Hra na ozvěnu, Hra na otázky a odpovědi aj.) (Srov. Kap. 4)³⁵.

³¹ Nástroje Orffova instrumentáře se dělí do dvou základních skupin: **a) rytmické** – bubínka, tamburína, ozvučná dřívka, rourkový bubínka, dřevěný blok, drhlo, triangel, činel, prstové činely, zvonek, rolničky; **b) melodické** – zvonkohry (sopránové, altové), metalofony, xylofony

³² Ostinato označuje v hudební terminologii stálé opakování melodického nebo rytmického motivu nebo fráze

³³ Pentatonika (z řeckého *penta*, pět) znamená hudbu založenou na stupnicích o pěti tónech v oktávě, ve stupnici je vynechán 4. a 7. tón.

³⁴ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Orlice, 2002. ISBN 8090311571.

³⁵ Vzhledem k prostudované odborné literatuře na téma instrumentální činnosti v kontextu se sborovým zpěvem jsem dospěla (i praktickou zkušeností) k názoru, že metodicky nejučinněji zpracovala téma hry a motivace v pěveckých činnostech (s náležitou pokorou vůči ostatním autorům) **A. Tichá** (2004). Dále pak **A. Tichá a M. Raková** (2007) – pozn. autorky.

1.4 Poslechové činnosti v kontextu se zpěvem předškolních dětí

Jednou z důležitých součástí hudebně výchovné práce v MŠ jsou i poslechové činnosti. Ty do velké míry souvisejí s činnostmi pěveckými, obě činnosti se vzájemně podmiňují. Cílem poslechových činností je „rozvoj hudebního sluchu, hudební sluchové představitelnosti a poslechových dovedností“ (Zezula, Janovská, 1987, s. 46). Předpokladem aktivního a smysluplného poslechu hudby je pro děti předškolního věku vhodná motivace a náležité soustředění. Poslech hudby dítě vybízí k nejrůznějším činnostem jako je pohyb, výtvarné vyjádření či zpěv. Dítě si vytváří první asociace a rozvíjí v tomto smyslu i svoje základní hudební schopnosti. Seznamuje se s jednoduchými hudebně výrazovými prostředky, písňovými formami, instrumentálním doprovodem, charakteristikou sólové nebo orchestrální skladby. Jak zmiňuje M. Kodejška (Kodejška, 2002) ve své knize, k prvotním poslechovým činnostem **u nejmladších dětí** patří vnímání a rozlišování zvuků v přírodě, hlasy zvířat, lidí, členů rodiny, rovněž barvy tónů a jejich proměny. Během předškolního vzdělávání by se měly děti naučit vnímat hudební i nehudební zvuky, tóny, hlasy a s pomocí vhodné motivace a vedením pedagoga se seznámit kromě dětských a lidových písní také s instrumentálními programními skladbami. Myšlenku důležitosti vedení dětí osobou pedagoga zdůrazňuje i Zezula s Janovskou: „*Dominující formou poslechu je „živý“ zpěv učitelky.*“ (Zezula, Janovská, 1987, s. 135).

Děti ve věku 4-5 let jsou schopny rozpoznat nejběžnější hudební nástroje (klavír, kytara, flétna apod.) a jednotlivé hlasové linky, jedná-li se např. o duet³⁶. Díky vlastní zkušenosti z instrumentálních a pěveckých činností je umí v jednotlivých hudebních úryvcích i vyhledat. Poznají známé písně podle zahrané melodie, rozlišují skladby různého tempa - ukolébavku, pochod, atd. V tomto věku aktivace poslechových činností tkví především v jejich propojování s činnostmi pohybovými, instrumentálními a pěveckými. V této skupině převládá stále poslech živého zpěvu pedagoga. **Poslech melodické linky** v písni, hrané např. klavírem nebo zpívané hlasem pedagoga, v souvislosti i se sborovým zpěvem, děti vede k **čistější intonaci**, k tónově jasnější **představě** a také k **nápodobě**.

³⁶ Duet – skladba pro dva sólové hlasy

Poslechové činnosti **děti ve věku 5-6 let** by pak měly být zacíleny na rozvoj schopnosti rozlišovat hudební skladby různého charakteru (pochodové, veselé, smutné, slavnostní), seznamování dětí s jednotlivými hudebně výrazovými prostředky (Srov. Kap. 1.1). Dále bychom měli vést děti k rozlišování melodie nebo úryvku známé písně v instrumentální skladbě a také dětem poskytovat příležitost vyjádřit přiměřeným způsobem pocity z poslouchané skladby slovem, pohybem, výtvarným projevem. (Zezula, Janovská, 1987, s. 142).

Mezi poslechové skladby je vhodné zařazovat i **poslech skladeb se sólovým nebo sborovým zpíváním**. I pro nácvik konkrétní písně je u všech věkových skupin v mateřské škole zmíněný poslech jednou z nejjednodušších a zároveň nejučinnějších metod, protože děti se učí nápodobou. Nejvíce je však zaujme interpretace živé hudby samotným pedagogem. Je výhodou, když dokáže dětem zahrát i drobné přednesové skladby, ovládá jakýkoli harmonický hudební nástroj pro stylizaci doprovodů lidových i umělých písní v různých tóninách a dokáže čistě zazpívat melodickou linku písně.

1.5 Pěvecké činnosti v předškolním vzdělávání

Jak je z výše uvedeného patrné, na rozvoj hudebnosti dítěte, tj. i na jeho čistý zpěv, má vliv celý komplex činností. Nejdůležitější složkou hudební výchovy v MŠ jsou však bezesporu činnosti pěvecké, především správně vedená pěvecká výchova. Zde jmenované zásady práce s dětským hlasem i didaktické metody se do výuky sborového zpěvu už zcela promítají.

1.5.1 Pěvecké činnosti v nejmladší věkové skupině

V nejmladší věkové skupině dětí 3-4letých se setkáváme spíše s rytmickým odříkáváním textu. Děti ve výuce HV v MŠ tak imitují nejprve zvuky živé³⁷ a neživé přírody, tím je učitel **odpoutává od** polohy **mluvního hlasu**, dále se snaží imitací zpěvu

³⁷ Hlasy ptáků – kykyryký, kokodák, čimčarara, kup mi sukni, šidli fidli (Tichá, 2007, s. 19)

učitele o realizaci krátkých popěveků v malém **rozsahu tercie až kvarty**, někde mezi tóny d1-a1. Centrum jejich hlasu je kolem tónu g1. Obsahem většiny činností těchto dětí by měla být **hudební hra** (obohacená o příběhy a pohádky), která by u dětí vzbudila zájem o zpěv. Jak už bylo výše uvedeno (Srov. Kap. 1.2.1), pro rozvoj hudebního projevu je v tomto věku typické spojení rytmické hry s pohybem (zpěv s hrou na tělo, tleskáním, podupy a pravidelnou chůzí v metrickém tempu). S pravidelnou pulsací se děti setkávají při deklamaci a melodizaci slovních celků³⁸ a krátkých říkadlových melodií. „*Pěvecký projev tříletého dítěte se někdy podobá spíše rytmickému odříkávání textu.*“ (Zezula, Janovská, 1987, s. 56).

Pedagog se v tomto období snaží sjednotit dětský zpěv v kolektivu třídy a nápodobou svého zpěvu vést děti k přirozenému pěveckému projevu v jejich přirozené hlasové poloze. Je vhodné děti doprovázet hrou na nástroj (Kodejška, 2002), avšak je třeba dbát na to, aby nástrojový doprovod (akordický) nezakrýval zpěvní melodickou linku (Lišková, 2007). Jako doprovodný nástroj lze využít hru na klavír nebo kytaru, při některých hudebních činnostech lze použít ozvučná dřívka, činely, triangel. K písním, vhodným pro odpoutání od mluvní polohy hlasu, patří např.: Halí, belí, Houpy, houpy, Foukej, foukej větříčku, Byla jedna babka (Zezula, Janovská, 1987).

1.5.2 Pěvecké činnosti ve střední věkové skupině

V tomto věku patří zpěv písní k nejdůležitějším hudebním činnostem. Předpokládaný **hlasový rozsah je kvinta** v poloze mezi c1-c2. Dle Zezuly a Janovské (1987) je důležitá zejména počáteční fáze tohoto dlouhodobého procesu – práce s písní. Jeho významnou součástí jsou zábavné a přitažlivé hry s písní (srov. kap. 1.2.4,1.2.5). Podle Liškové (2006) by měl následně učitel vést děti od kolektivního zpěvu spíše ke zpěvu ve skupinách či k sólovému zpěvu. Potvrzuje to i Tichá: „*Požadavek plného rozvinutí hlasových předpokladů u každého jednotlivého dítěte představuje při frontálně vedené hlasové výchově pro sbormistra náročný, téměř nesplnitelný úkol. Velký počet dětí ve skupině a nedostatek času mu znesnadňují důslednou individuální práci.*“ (Tichá, 2004,

³⁸ Kratičké popěvky – v malém rozsahu kukačkové tercie ku-ku, volací motivky: Ja-no, Ja-no, hlasy ptáků, prozpěvování slov, sousloví a krátkých vět (Zezula, Janovská, 1987)

s. 8). Individuální přístupem by se zmírnil **chybný zpěv** některých dětí ve třídě a zlepšila by se přesná a **čistá intonace** jednotlivců (Srov. Kap. 1.5.4). Zásadní je, že se od věku čtyř let rozvíjí analyzátor sluchu a motoriky³⁹, čímž se mění schopnost diferencovat **výšky zpívaných tónů**. Dítě si však výšku tónu neumí představit konkrétně, aniž by se neopřelo o zrakovou představu. Ideální je vždy tón či směr zpívané melodie ukázat pohybem ruky, aby si dítě upevňovalo **tónově výškovou představu**. Učí se tak **čistě zpívat** (Zezula, Janovská, 1987). Dle Kodejšky (Kodejška, 2002) je nedílnou součástí dětského hudebního projevu v tomto období souhra zpěvu a jiných hudebních i nehudebních aktivit. Můžeme zařazovat různé hudební hry Na ozvěnu, hru Na zrcadlo, hru na tělo a také hru na instrumentální nástroje. Dítě nutí spojení těchto činností se zpěvem více se soustředit, pomáhá zvyšovat hudební sebevědomí. Vhodné písně pro toto období jsou písně Zlatá brána, Sedí liška pod dubem, Travička zelená, Běží liška k Táboru, Kočka leze dírou, Šel zahradník do zahrady a jiné.

1.5.3 Pěvecké činnosti v nejstarší věkové skupině

Ve skupině předškolních dětí naprostá většina už dokáže zazpívat píseň a udržet se v tónině. Jeho **hlasový rozsah je septima-oktáva** v poloze mezi tóny h-d2. Děti bývají smělé, sebevědomé a v kolektivu se rády předhánějí. Náročnější písně však zpívají raději s oporou o melodickou linku (o nástroj, zpěv učitele) či hlas zdatnějšího zpěváka ve skupině. K nejnáročnějším úkolům pedagoga bývá při nácviu písně udržet pozornost a motivaci dětí. Jedním ze způsobů nácviu písně může být řetězová hra, kdy se děti postupně přidávají ke zpěvu pedagoga, či hlasu puštěného z nahrávky. Protože se 5-6leté děti **udrží v tónině**, můžeme též rozvíjet jejich hudební vnímavost, pozornost a ukotvené tonální cítění např. hrou Na ztracenou melodii, Předávání písně, Kdo dozpívá písničku. Písňový repertoár pro nejstarší skupinu bývá náročnější jak po pěvecké tak hudební stránce, **hlasový rozsah se rozšiřuje na oktávu**, náměty jsou bohatší. Jejich osvojování si

³⁹ Vlivem biologického zrání a zároveň též výchovných podnětů se ve 4. roce věku se u dítěte rozvíjí **motorický a sluchový analyzátor**. Jeho výškově diferenciatní schopnost vzroste až do šesti let věku asi dvojnásobně. Aktivace sluchu umožňuje rozvíjet sluchově-fonační spoje, které jsou základem pěkného a intonačně čistého zpěvu. SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte: analytická studie*. Praha: Supraphon, 1974.

vyžádá více času. Všechny formy práce by ale měly vést ke hře s písničkou (Zezula, Janovská, 1987, s. 69). Zde můžeme využít také doprovodu hudebního nástroje. Dětem umožníme zpívat ve skupině, kolektivně i sólově. V této věkové skupině by mělo být cílem děti vést k čistému a rytmicky přesnějšímu zpěvu.

1.5.3.1 Hlavní složky hlasové výchovy

Cílem hlasové výchovy v MŠ je tedy naučit děti předškolního věku pěveckým dovednostem a návykům, uchovat dětem zdravě tvořený hlas pro celý život a odstranit případné závady ve zpěvu i v řeči: „*Zpěv je zvláštní způsob sdělování myšlenek prostřednictvím tónů, kterých je lidský hlas schopen (hudební řeč), spojených s řečí*“.⁴⁰ Pěvecké činnosti tvoří mimo jiné několik složek hlasové výchovy, které spolu úzce souvisejí. Pro přehlednost si jednotlivé složky podrobněji představíme. Vycházíme z odborné literatury autorů Zezula, Janovská (1987), Vrchotová-Pátová (2002), Tichá (2005), Tichá (2004) a dalších. Mezi ně patří především:

Dýchání – Správné dýchání je základem kvality tvořeného tónu. Využíváme při zpěvu tzv. žeberně-bráničního dýchání, tzn.: využíváme bráničního a mezižeberního svalstva a celkové kapacity plic při nádechu i při výdechu⁴¹. Tento vědomý a řízený nádech a výdech pomáhá ke korekci tlaku, jakým vzduch proudí ven přes hlasivky. Hlasivky se rozechvějí, vzniká zde tón a díky bráničnímu dýchání je zpěvák schopen ovlivnit výšku, hlasitost, délku i kvalitu tónu. Při správném dýchání dochází také k propojení všech hlasových rejstříků (Tichá, 2005),(Srov. Kap. 4.2).

Tvoření tónu – Tón vzniká pravidelným chvěním hlasivkových svalů, jeho konečná podoba se dotváří v rezonančních oblastech hrudníku, hrtanu a hlavy. Dětský hlas se rozvíjí postupně, při narození je centrum hlasu v rozsahu přibližně jednoho tónu (kolem a1) kolem šestého roku se jeho rozsah rozšíří průměrně na kvintu (d1-a1), (Vrchotová-Pátová, 2002). Pochopitelně je to velmi individuální a ovlivňuje tento jev řada faktorů, jako jsou:

⁴⁰ VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, Jarmila. *Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2002. ISBN 80-7082-842-0.

⁴¹ Viz Příloha C/1, s. viii

individuální fyziologie hlasového ústrojí, velikost rezonančních prostor, pěvecké schopnosti i dovednosti, délka zkušeností s pěveckou přípravou atd. Problematiku tvoření tónu a její úskalí zpracovala podrobněji také Tichá (2005), která poukazuje na tzv. měkký a tvrdý hlasový začátek, dyšný hlasový začátek a možnosti jeho odstranění, rozeznění hlavové rezonance v předních i zadních prostorách hlavy a nasazování hlavového tónu. Dá se říci, že průpravná hlasová cvičení pracují se všemi způsoby tvořením tónu a odstraňují ty nežádoucí.

Artikulace – Artikulační ústrojí tvoří rty, čelisti, zuby, tvrdé a měkké patro a jazyk⁴². Jeho funkčnost souvisí s individuálním vývojem každého dítěte, ten probíhá u každého v odlišném sledu i tempu. Nutno dodat, že jednotlivé artikulační orgány nepracují izolovaně, jsou aktivní součástí jednotné hlasové funkce (Tichá, 2004, s. 24). Artikulace neboli výslovnost, úzce souvisí i s bráničním dýcháním. Spisovná čeština zná dvě skupiny hlásek, jsou to samohlásky (vokály): a, e, i, o, u a souhlásky (konsonanty): b, c, č, d, d', f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, t', v, z, ž⁴³ (Srov. Kap. 4.3). Při zpěvu volných vokálů v ústech nevzniká žádná překážka pro výdech, avšak při zpěvu pomocí spojení obou skupin hlásek, klade překážka, v podobě vyslovené hlásky, odpor výdechovému proudu. Vhodným spojením hlásek se procvičí nejen mluvidla a pružnost dechových svalů (p, t, k, v, r), ale zároveň se aktivuje i bránice a rezonanční oblasti. „*Správně vyslovené je z větší části i dobře zazpívané*“ (Tichá, 2005, s. 123), (Srov. Kap. 4.3). Dětský projev, tudíž i rozvoj této složky, ovlivňuje však i jeho psychofyziologický a sociální vývoj.

Intonace – Z lat. *in-tonare* – zaznít, je v hudbě správné nasazení tónu co do výšky i přednesu. Jinými slovy čistá intonace má svá pravidla počínaje tvořením tónu a jeho kvalitou, jeho neměnnou výškou v rámci konkrétního tónu, přesnou představou ukotvení tónu ve zpěvákově mysli, konče pak pěveckou technikou, která pomáhá vše řečené skloubit v intonačně čistý pěvecký projev. Je to ale dlouhý proces učení a málokteré dítě dokáže v předškolním věku intonovat skutečně čistě (Sedlák, 1974). Pro výcvik čistého zpívání u dětí v MŠ existuje mnoho různých postupů (Srov. Kap. 4). Například dva z nich popisuje

⁴² Viz Příloha C/3, s. ix

⁴³ DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti: metodický návod, jak postupovat při výuce výslovnosti a při odstraňování vad výslovnosti*. 4. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, 2005. ISBN 80-86480-66-6.

mimo jiné Tichá (2005). „...vztah k prvnímu tónu ve stupnici (tónice) děti snadno pochopí, ukazují-li si jednoduché intonační modely na intonačních schodech nebo fonogestikou⁴⁴. Zpěvem jednotlivých stupňů na solmizační slabiky⁴⁵ se vědomá intonace značně posílí“ (Tichá, 2005, s. 62). Protože děti v MŠ ještě neznají notový zápis, je důležité upevňovat správnou intonaci rozvojem hudebního sluchu a tonálního cítění (Srov. Kap. 2) pomocí ukazování velkých gest. Pedagog ukazuje pohyb tónů či melodie rukou na pomyslné stupnici umístěné v rozsahu celého svého těla. Podporuje děti také vhodnou motivací, např. Hrou na skluzavku (Srov. Kap. 4.2).

Vedle tří hlavních složek hlasové výchovy (dechové, hlasové a artikulační) je **mnoho dalších faktorů**, které se spolupodílejí na správném vedení dětského hlasu. **Péče o dětský hlas** je jedním z nich. Dětské hlasové ústrojí je velmi křehké a snadno zranitelné, které se v předškolním věku teprve rozvíjí. Dětský hlas má malý rozsah, většinou se pohybuje v poloze sopránového charakteru. Rozsah dětského hlasu tříletého dítěte je tercie (mezi d1-a1), čtyřletého až sexty (mezi c1-c 2) a šestiletého dítěte až oktávy (mezi h-d2), (Vrchotová-Pátová, 2002). Zcela odlišný rozsah však uvádí Tichá (2005, s. 21), která se věnuje technice dětskému zpěvu: kojenci a děti do 3 let: g1-c2, předškolní děti: f1-e2, mladší školní věk: c1-f2, 10let až puberta: a-a2. „Pokud mají děti menší hlasový rozsah, je to především důsledek jejich malých pěveckých zkušeností.“ (Tichá, 2005, s. 21). Dětský hlas je rychleji unavitelný, má menší rezonanční prostory. Zásadou péče o dětský hlas je citlivý přístup k jeho školení, u sborového zpěvu má o to větší význam, protože v souvislosti s kolektivním zpěvem může snadno dojít k rychlé únavě a špatné pěvecké technice. Důsledky mohou být fatální. S tím souvisí i správná **hlasová hygiena**. Rozvíjet a kultivovat můžeme pouze zdravý hlas. Je nutné nejen o hlas pečovat vhodnou životosprávou (dostatek spánku, tekutin, vhodné stravy), ale také dodržovat několik zásad hlasové hygieny jako např. zpívat ve větrané a nepřetopené místnosti, být v dobré duševní kondici, dobře a dostatečně se rozezpívat a tím aktivovat hlasové i dechové ústrojí, nepřetěžovat hlas nadměrným zpíváním, nekřičet, nezpívat v indispozici a konečně snažit se přizpůsobit výběr repertoáru schopnostem a dovednostem dětského zpěváka. Dále je důležité říci, že pěvecký hlas dospělého člověka se pohybuje ve škále tří typů **hlasových**

⁴⁴ Fonogestika je vyjádření tonálního vztahu tvarem ruky – odlišná gesta znázorňují jednotlivé stupně v tónině. (Metoda je vhodná pro starší děti na I. a II. stupni ZŠ).

⁴⁵ Solmizační slabiky – používají se k označení tónů stupnice pomocí písmen latiny – do, re, mi, fa, sol, la, si, do.

rejstříků. Hlavový, střední a hrudní. Mechanismus hlasového ústrojí se totiž může zapojovat třemi různými způsoby. **Dětský hlas** je díky sopránové poloze zpravidla ukotven v **hlavovém rejstříku**, kdy pracují pouze blanité okraje hlasivkového svalů. V okamžiku, kdy hlasivky pracují samy celou svou hmotou, tvoří se tóny v hrudním rejstříku. Mostem mezi hrudním a hlavovým rejstříkem je střední rejstřík (Tichá, 2005, s. 15). Ten je pro zpěv tou nejvýhodnější polohou. Cílem zpěváka je smazat slyšitelné přechody mezi jednotlivými rejstříky (Srov. Kap. 4.2). Děti naštěstí tímto pěvecko-technickým problémem netrpí.

2 PĚVECKÝ SBOR V MŠ

Jak již bylo řečeno, děti se v některých MŠ setkávají i se sborovým zpěvem. Sborovým zpěvem rozumíme pěveckou činnost v hudebním tělese – sboru, tvořeným výhradně vokalisty. Jeho vedoucím je sbormistr. V úvodu k této kapitole je nutno zopakovat, že kvalitní sborový zpěv patří mezi náročnější pěvecké činnosti, vyžaduje správné tvoření zpěvního hlasu, opřené o dostatečnou úroveň rozvoje **hudebních schopností dětí** (Tichá, 2007)⁴⁶. Vzhledem k výše uvedenému je sborový zpěv většinou metou pro děti ve věku před vstupem do základní školy. Pokud se v něm uplatňují děti mladší, musí sbormistr ve volbě metod a forem práce zcela respektovat úroveň jejich hudebního rozvoje. Na ní má největší vliv práce jednotlivých učitelů ve třídách, kde se realizuje celá HV, včetně zpěvu, v tzv. řízené a volné činnosti (viz dále). Společné zpívání dětí v MŠ v jednotlivých odděleních nelze tudíž striktně oddělit od zpěvu ve sboru. Lze konstatovat, že vedení HV činností v MŠ zcela podmiňuje kvalitu dětského zpěvu ve sboru, který je případně v MŠ založen, a sborový zpěv v MŠ je tudíž nadstavbou společného zpěvu dětí při řízené i volné činnosti. Zpěv v rámci HV v MŠ je součástí ŠVP škol⁴⁷, pěvecké sbory při MŠ stojí mimo plán ŠVP a specializují se na vícehlasý sborový zpěv, při práci s dětmi tak sbormistři vycházejí už ze zkušeností a dovedností dětí, které jsou již na určité hudební úrovni.

⁴⁶ Pro přehlednost je ještě jednou detailněji uvádím: Patří sem **hudební sluch** – umožňuje rozlišit jednotlivé vlastnosti tónu, **hudební paměť** – v případě potřeby dovoluje vybavit si předešlé hudební zkušenosti, **hudební představivost** – dítě v duchu slyší a záměrně ovládá v paměti uložené hudební zkušenosti, můžeme ji označit jako vnitřní (bezhlasý) zpěv, **hudební tvořivost** – emocionální odraz dynamiky a osobnosti dítěte v jeho spontánní reakci na hudební podnět, vychází z jeho dřívější zkušenosti a nepřesáhne psychické možnosti dítěte (Zezula, Janovská, 1987), **rytmické citění** – vnímání rytmu, tempa, metra a pulzace spojené s pohybovou reakcí, **tonální a harmonické citění** – umožňuje, díky citění vztahu mezi jednotlivými tóny, čistě zpívat v různých tóninách (Tichá, 2005).

⁴⁷ Školní vzdělávací program – podléhá dokumentu RVP PV, avšak každá MŠ má svůj vlastní, specifika vzdělávání jednotlivých oblastí volí dle svého uvážení a podmínek.

Stručným pohledem do systému RVP PV⁴⁸ a organizace pěveckých aktivit v rámci obou jmenovaných činností pochopíme, jaké faktory se spolupodílejí na úrovni sborového zpívání dětí i do jakých oblastí RVP můžeme prostřednictvím zpěvu směřovat. Metody a formy práce v řízené (i volné) činnosti jsou často totožné s prací ve sboru, promítají se do ní a směřují často do stejných oblastí jako práce ve sboru.

2.1 Pěvecké činnosti v rámci řízené činnosti

Řízená činnost neboli zaměstnání je doba dopoledního vzdělávacího bloku, kdy pedagog na základě svých příprav naplňuje cíle ŠVP mnoha činnostmi, učí děti si osvojovat různé dovednosti ze všech pěti oblastí RVP PV. K účinné motivaci či propojení celého tematického bloku pedagog může použít konkrétní píseň. Uveďme jeden příklad pro zpěv dětí v předškolním věku. Nutno dodat, že píseň patří do kategorie těžších písní k osvojení, proto je vhodná pro nejstarší věkovou skupinu: *Měla babka čtyři jabka*. Zpěvem této písně, pohybovým doprovodem, anebo hrou na tělo děti naplňují cíle hned **1. Biologické oblasti**. Tyto činnosti napomáhají zdravému vývoji dítěte jak po stránce fyzické tak duševní. Dítě při zpěvu správně dýchá, při hudebně pohybových činnostech zapojuje celé tělo, učí se při tanci orientaci v prostoru, hrou na tělo rozvíjí koordinaci pohybů a, co je neopomenutelné, zpěv mu přináší radost!

⁴⁸ Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání (RVP PV) se soustřeďuje na výchovu a rozvoj zdravého, samostatně uvažujícího, tolerujícího a spokojeného dítěte. Je to dokument, který tvoří pět oblastí vzdělávání.

1. **Biologická oblast** – dítě a jeho tělo
2. **Psychologická oblast** – dítě a jeho psychika
3. **Interpersonální oblast** – dítě a ten druhý
4. **Sociálně-kulturní oblast** – dítě a společnost
5. **Environmentální oblast** – dítě a svět

Všechny výše uvedené oblasti se v předškolním vzdělávání propojují a činnosti, které pomáhají naplňovat cíle těchto vzdělávacích oblastí, se navzájem doplňují. Tedy i činnosti pěvecké s ostatními. Je proto pochopitelné, že mnoho pedagogů zařazuje do svých příprav integrovaných bloků, či tematických celků právě píseň nebo skladbu, která slouží jako motivace k danému tématu. Vhodnou formou her s konkrétní písní, zpracováním či ztvárněním pomocí pohybu nebo dramatizací tak přirozeně propojí všechny vzdělávací oblasti.

Touto písní můžeme vyvolat spoustu otázek, na které děti společně hledají odpovědi. Pohybujeme se tedy ve **2. Psychologické oblasti**. Děti pracují ve skupinách i samostatně, trénují paměť, probíhají jim v hlavách myšlenkové operace, které jsou, mimo jiné, počátky matematických představ – babka 4 jablka, dědek 2 jablka, jak to udělat, aby měli stejně? Pedagog může zařadit činnosti, které rozvíjí jazyk a řeč, právě například při výkladu textu písně. Komunikativní dovednosti pak děti rozvíjí dramatizací celého příběhu o babce a dědkovi. Mohou přemýšlet o tom, jak by se zachovaly ony, zda by se rozdělily, či nikoli...

Tanec mazurka, který se na tuto píseň tančí ve dvojících, je prostředkem pro rozvoj vztahů mezi dětmi. To už se dotýkáme **3. Interpersonální oblasti**, kde se děti učí toleranci, ve dvojicích si musí umět naslouchat, spolupracovat, zvykat si na fyzický kontakt s druhým, vzájemně si pomáhat při nácviu a kolektivním zpěvem při tanci se učí i základům sborového zpěvu.

Současně s tancem mazurka děti naplňují i **4. Sociálně-kulturní oblast** vzdělávání a to zejména díky tradičnímu hudebnímu i tanečnímu zpracování mazurky, která má své kořeny v polském lidovém tanci z 19. století a časem se stala zlidovělým tancem mnoha států střední Evropy, tedy i u nás. Je na pedagogovi, jakým způsobem dětem přiblíží tyto skutečnosti a jak vhodně bude motivovat děti k příjemné formě vzdělávání, například k tanci, pohybu a sborovému zpěvu.

V poslední řadě se dostáváme opět k textu písně, za kterého může pedagog s dětmi čerpat pro poslední **5. Environmentální oblast** vzdělávání. V písni se zpívá o jablkách. Je na místě povídat si o jejich pěstování, o prostředí, ve kterém mohou růst, o přírodních podmínkách, které jim prospívají atd. Dotýkají se otázek našeho životního prostředí, jehož součástí jsou i ony. Vhodné jsou i ochutnávky tohoto ovoce, různých forem zpracování jako je jablečný závin, křížaly, jablečný mošt atd., což dětem přinese i nevšední zážitek.

Právě jsme se přesvědčili o tom, že vhodně vybraná píseň může skýtat mnoho možností zpracování, nespočet činností, které jsou motivovány právě jednou písní, a které propojují všechny vzdělávací oblasti přirozeně, nenásilně a hlavně se zaujetím dítěte. V této části jsme mluvili o řízené činnosti. V následující se zamyslíme nad činností volnou, tedy neřízenou. Dokladem toho, že sborový zpěv, pěvecké a další hudební činnosti provázejí dítě celým dnem v mateřské škole, je myšlenka paní Marie Liškové: *„Děti nejsou vychovávány jen v konkrétních zaměstnáních, výchova je celodenním procesem. Důraz je*

*kladen na rozvoj osobnosti jako celku. Hudební činnosti, které prolínají celým RVP PV, beze zbytku naplňují všechny oblasti programu.*⁴⁹

2.2 Pěvecké činnosti v rámci volné činnosti

Podívejme se nyní v této části kapitoly na pěvecké činnosti, kterými se děti baví v čase volné hry. Je to doba ranní, dopolední a odpolední neřízené činnosti, ta je podřízena výběru dítěte a jeho vnitřní motivací. I když i ona má svá jasná pravidla, která musí děti respektovat, v tuto chvíli jim to nečiní žádné potíže. Je pozoruhodné, že v okamžiku, kdy je dítě ponořeno do soustředěné hry, velmi často používá pěveckých aktivit jako její součásti. Buď v podobě broukání, zpívání konkrétní písně, nebo broukání panence k spánku, nebo zvukového znamení semaforů u přejezdu vláčkové dráhy, houkání hasičského auta známým kvartovým intervalem⁵⁰ „hoří“. Této skutečnosti si všimla také dvojice autorů Šimanovský, Tichá: „*Děti rády experimentují se svým hlasem, svou hru často doprovázejí různými zvuky nebo popěvkem. Využívají při tom celou škálu tónů*“⁵¹. Metodou pozorování při volné hře můžeme mnohé zjistit o osobnosti dítěte, spontánní projevy doprovázející hru vypovídají o jeho temperamentu, zvědavosti, vynalézavosti a fantazii⁵².

⁴⁹ LIŠKOVÁ, Marie. *Rámcově vzdělávací program MŠ a hudební výchova*. Ostrava: Montanex. 2007. ISBN 80-7225-220-8

⁵⁰ Interval - vzdálenost mezi dvěma tóny, kvarta je vzdálenost např. mezi c1 - f1.

⁵¹ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. Nápad - hry - tvořivost. ISBN 80-7178-323-4, s. 13.

⁵² Dovolím si teď odbočit k mé nedávné zkušenosti ze své praxe. Před pár týdny si v mé třídě hrála tříletá Eliška v kuchyňce s dětským nádobím. Nevědouce o tom, že jí někdo pozoruje, zkoušela postupně různé druhy hrníčků a kastrolků přikládat na ústa, houkala, broukala a zpívala do nich. Bylo vidět její zaujetí a nadšení, s jakým objevovala zvukové odlišnosti jednotlivých velikostí či materiálů nádobí. Jiné tříleté děvče skládalo šestihranné tvary do bílého pole šestihranné šablony a při tom si broukalo právě probíranou píseň z řízené činnosti. Celkem málomluvná, introvertní až stydlivá dívka, v této chvíli zúročila svůj pozorovací talent a bravurně zazpívala celou píseň bez jediné textové chyby, ač některým dětem slova dělala předtím potíže. Chlapci v mé třídě například při svých hrách na dopravním koberci dokáží hlasem napodobit veškeré druhy dopravních prostředků, vrčení motorů, brzdy, zvuk zařazení rychlosti či blikání výstražných světel při couvání nákladního auta. To vše patří do hlasových projevů, které u dětí přirozeně rozvíjí správné dýchání, hudební vyjadřování a artikulaci. A daří se jim to právě ve hře, bez přímého vedení pedagoga. Častokrát se mi stalo, že za mnou děti při volné hře samy přišly

Je velmi důležité, abychom dávali dětem možnost rozvíjet pěvecké dovednosti i v rámci volné činnosti. Jak dodává opět Marie Lišková: „*Zpěv vnáší do lidského života radost a optimismus. Přispívá k psychické pohodě, což následně ovlivňuje i jednání člověka. Zpěv pomáhá rozvíjet mravní hodnoty: sociální citění, vytrvalost, přesnost, sebekritičnost a ukázněnost. Tvoří základ prožívání a citových vztahů.*“ (Lišková, 2007, s. 37).

s prosbou, abych jim zahrála na klavír tu nebo onu písničku. Nebo požádaly o puštění hudebního CD s dětskými písněmi. Stavěli při tom hrad z kostek a do rytmu ťukaly kostkami o sebe a zpívaly si. Hudba jim v této chvíli opět přinesla zábavu a radost.

3 PĚVECKÝ SBOR PTÁČATA

Pěvecký sbor Ptáčata, kterému je věnována tato bakalářská práce, byl založen v září roku 2011 a fungoval do června roku 2014. Sbor vedla Ivana Oblištilová (autorka této práce), která současně učila na ZUŠ jako pedagog sólového zpěvu. Do sboru docházely děti z Mateřské školy Slunečnice v Mariánských Lázních a to ve věku 4-6 let jednou týdně na 45 minut. Sbor se nejprve účastnil malých koncertů v rámci mateřské školy zejména pro rodiče, později začal spolupracovat s místním Klubem důchodců, kde několikrát vystupoval. V zimě r. 2011 nastala spolupráce s Léčebnými lázněmi Mariánské Lázně a.s., Ptáčata vystupovala v různých hotelech u příležitostí vánočních svátků i Velikonoc. Od tohoto roku pravidelně Ptáčata zpívala na Vánočních trzích, na slavnostních zahájeních lázeňské sezóny. V roce 2012 se sbor účastnil soutěžní přehlídky Sokolovské zvonkobraní, kde získal Stříbrné pásmo. Největším úspěchem pěveckého sboru Ptáčata byla účast na projektu Benefičních koncertů pro Nadaci pro transplantace kostní dřeně⁵³.

3.1 Okolnosti založení pěveckého sboru Ptáčata

Na jaře roku 2011 jsem byla se svým tehdy dvouletým synem u zápisu v Mateřské škole Slunečnice v Mariánských Lázních. Oslovila mě paní ředitelka Vlasta Schneiderwinklová s nápadem založit a vést u nich v mateřské škole dětský pěvecký sbor. Protože už jsem rok před tím působila jako pedagog sólového zpěvu na místní ZUŠ, nápad se mi líbil i z toho důvodu, že bych si mohla touto cestou vytipovat či nalézt potenciální žáky a talentované děti, které by v pozdějším věku mohly nastoupit do ZUŠ a třeba právě do mé pěvecké třídy. Zajímala mne také možnost pracovat s předškolními a mladšími dětmi, vyzkoušet jejich hudební dovednosti a schopnosti a následně je společně rozvíjet pomocí různých druhů hudebních činností, které jsou pro předškolní věk typické – rytmicko-pohybových, poslechových, instrumentálních a hlavně pěveckých. Po krátké úvaze jsem tedy v červnu na první informační schůzce pro rodiče nově přijatých dětí oslovila nejprve samotné rodiče, zda by měli zájem o tuto zájmovou činnost v mateřské škole, která by byla nadstandartní, tudíž placená. O založení pěveckého sboru byl velký

⁵³ Další pěvecké sbory včetně stručného hodnocení jejich činností viz Příloha A, s. ii

zájem jak ze strany rodičů tak jejich dětí, a tak se v říjnu roku 2011 rozběhla krásná spolupráce s dětmi, rodiči a vedením mateřské školy. Byl založen pěvecký sbor Ptáčata⁵⁴.

V počátcích mého rozhodnutí vést pěvecký sbor vyvstala i otázka ohledně názvu našeho sboru. Chtěla jsem, aby název korespondoval s věkem dětí, evokoval dětskou hravost a radost ze zpěvu, konzultovala jsem název také s paní ředitelkou mateřské školy. Nakonec vyhrál název Ptáčata. Logo pěveckého sboru jsem navrhla pomocí tužky, papíru a nůžek při jednom klidném prázdninovém večeru⁵⁵. Barvy byly jasné od začátku, korespondují s barvami města Mariánské Lázně, tedy žlutá a modrá. Pěvecký sbor působil pod mým vedením od roku 2011-2013 při Mateřské škole Slunečnice⁵⁶. Z důvodu pracovní nabídky jsem v červnu roku 2013 ukončila tuto činnost a přestěhovala se do Plzně, kde pracuji v současné době jako pedagog v 6. mateřské škole Plzeň⁵⁷.

3.2 Charakteristika MŠ a věcné podmínky pro činnost sboru

Mateřská škola Slunečnice na Hlavní ulici v Mariánských Lázních stojí uprostřed města, nedaleko Hotelové školy, je obklopená několika lázeňskými parky a krásnou okolní přírodou Slavkovského lesa. Dětem nabízí velkou možnost pobytu venku, klade důraz na ekologickou výchovu a přirozený individuální rozvoj dětí. Mateřská škola má kapacitu 3 tříd. Třída Krtečků je heterogenní a pracuje s prvky *Montessori, etické výchovy*⁵⁸. Další dvě třídy Zajíčků a Ježků jsou také heterogenní, avšak vzdělávací program těchto dvou tříd je odlišný od Krtečků. Budova mateřské školy je dvoupatrová, na okolním pozemku je školní zahrada. V přízemí se nachází 3 šatny, jídelna, kuchyně a ředitelna. V 1. patře pak třída

⁵⁴ Viz Příloha D/ 1, s. x

⁵⁵ Viz Příloha D/ 2, s. x

⁵⁶ Viz Příloha D/ 3, s. xi

⁵⁷ 6. mateřská škola, Republikánská 25, příspěvková organizace, Republikánská 25, 312 00 Plzeň.

⁵⁸ *Marie Montessori, italská lékařka, zakladatelka alternativního metody vzdělávání dětí, v r. 1929 byla založena mezinárodní Montessori společnost (Association Montessori Internationale – AMI). Metoda je postavena na principu: "Pomoz mi, abych to dokázal sám".*

Zajíčků s učebnou, hernou, umývárnu a s velkou tělocvičnou, kterou využívají všechny třídy. Ve 2. patře jsou třídy Ježků a Krtečků. Obě třídy mají tři části, učební, herní a umývárnu. Mateřská škola spolupracuje se Základní školou Jih, Městskou knihovnou, tenisovou školou, zimním stadionem a divadelními spolky.

Pro práci sboru jsem měla k dispozici tělocvičnu, kde jsme se s dětmi scházeli vždy jeden den v týdnu na dobu 45 minut. Tato práce nesměla zasahovat do řízené činnosti dětí, čili optimální dobou pro trénování byla chvíle před řízenou činností, tedy mezi 8 – 8.45h. Pak děti odcházely ještě na svačinu. Pokaždé to znamenalo donést si do tělocvičny klávesy a další nástroje, protože v tělocvičně nebyl klavír, ani ostatní pomůcky. Zato měly děti dostatek prostoru k hudebně pohybovým činnostem, a protože tam bylo, kromě tělocvičného náradí a lehátek, málo vybavení, děti nerozptylovaly hračky a ostatní předměty, které se běžně nachází ve třídách a slouží dětem pro volnou hru i řízenou činnost. Na podlaze byl koberec, stěny byly bez obložení, čistě vymalovány. Pro naši práci to byly velmi příjemné podmínky a dávaly možnost se plně věnovat této zájmové činnosti.

3.3 Cíle a zaměření činností sboru Ptáčata

Cílem založení pěveckého sboru bylo nalézt či vytipovat šikovné a talentované děti pro mou hlavní činnost. Tou byla pedagogická praxe učitelky sólového zpěvu v ZUŠ F. Chopina v Mariánských Lázních. Dalším motivem byl fakt, že práce s předškoláky byla oblast, kterou jsem do té doby mohla vyzkoušet pouze na svých dvou dětech, a tudíž mne velmi zajímaly schopnosti a dovednosti tak malých dětí, se kterými bych pracovala podle nejlepšího vědomí a svědomí s oporou o znalost literatury pro hudebně výchovnou práci v MŠ, spolupráci s rodiči a vedením mateřské školy. V neposlední řadě to byla moje zvědavost, zda zvládnou tuto výzvu a dokážu si poradit s výukou i výchovou dětí předškolního věku. Bonusem bylo i nabízené dobré finanční ohodnocení této práce. Pochopitelně bylo třeba si stanovit dílčí i dlouhodobé cíle pěveckého sboru, na co se zaměřovat v práci s dětmi ve věku 4-6 let, kam posouvat hranice jejich možností, jak cílevědomým a smysluplným způsobem pracovat na rozvoji jejich pěveckých i hudebních schopností a dovedností. S tím souvisela i skutečnost, že do mateřské školy přicházely děti tříleté a odcházely z ní ve věku předškolních dětí, tedy šestileté. Každý rok jsem proto bojovala s otázkou obsazení sboru. Nově příchozí čtyřletí zpěváčci v září neuměli mnoho

a nebyli schopni navázat na práci, kterou jsme na konci června končili s větší částí sboru. Ale děti se rychle učily a během pár měsíců se rozdíl mezi nimi vždy srovnal. Zpočátku jsem také nepočítala s myšlenkou, že spolupráce s rodiči bude každý rok kolísavá. Někteří v podpoře vydržely celé 3 roky, jiní odhlásili své dítě v průběhu školního roku s argumentem, že to dítě nebaví. Za těmito argumenty se však většinou skrývala spíše neochota rodičů investovat svůj čas k rozvoji svého dítěte.

Mým cílem bylo nejen učit děti zpívat ve sboru, ale sestavit lekce tak, abych v nich uplatnila zpěv v kontextu se všemi hudebními činnostmi, jejichž prostřednictvím se hudební výchova v MŠ realizuje (Srov. Kap. 1). Nejprve jsme s dětmi začali *pěveckými* činnostmi (Srov. Kap. 1.5), do jejichž úvodu byla zařazována dechová cvičení, která vedla k uvolnění svalového napětí celého těla, poté jsem dětem aktivovala hlas pomocí hlasových cvičení. Postupně jsem zařazovala do výuky i *instrumentální* činnosti (Srov. Kap. 1.3). Děti si rády hrály na ozvěnu, rytmizovaly svá jména pomocí hry na tělo, po čase i na Orffovské instrumenty – ozvučná dřívka, činely, triangel, drhla, chřestidla, rolničky, atd. Následovaly přirozeně i *hudebně pohybové* činnosti (Srov. Kap. 1.2), díky kterým si děti snáze zapamatovaly text zpívané písně, lépe rytmizovaly a dodržely zvolené tempo písně. Současně jsem zařazovala i *poslechové* činnosti (Srov. Kap. 1.4), i když pouze okrajově. Pro práci pěveckého sboru tato hudební činnost neměla příliš velké využití i vzhledem k časové náročnosti těchto činností. Pro zpestření výuky jsem občas přinesla na ukázkou hudební nástroje – kytaru, flétnu, klarinet. Dětem jsem zahrála na tyto nástroje, popsala, jakým způsobem vzniká zvuk těchto nástrojů a nabídla dětem možnost si nástroje vyzkoušet a popř. si na ně zahrát.

Díky výše uvedeným aktivitám z oblasti hudebních činností se tak děti naučily částečně i hudebnímu názvosloví, osvojily si některé pojmy z hudební výchovy jako např. houslový a basový klíč, notu, pomlku. Věděly, co znamená legato, staccato, piano, forte. Naučily se vnímat metrum a tempo písní, dokázaly reagovat na vedení mé ruky, kterou jsme se snažila napodobit funkci dirigenta. Některým dětem šlo něco lépe, něco hůře, ale v zásadě bylo mým záměrem rozvíjet u nich většinu hudebních dovedností, nejen zpěv. Cílem této sborové aktivity bylo rozvíjet u dětí hudební tvořivost a fantazii, důvěru ve vlastní schopnosti, pěstovat a kultivovat prosociální vztahy, orientovat děti na zájem o učení a poznání, dále kultivovat chování při společenských akcích, prohlubovat zájem o kulturu a umění obecně.

3.4 Repertoár a uplatnění pěveckého sboru v MŠ i mimo ni

Výběru repertoáru sboru předcházela pečlivá analýza hudebních a pěveckých dovedností dětí z celého sboru. Jednotlivé děti jsem v průběhu několika týdnů pozorovala, průběžně vyhodnocovala jejich dovednosti a stanovila tak možnosti celého sboru. K diagnostice jednotlivců jsem využívala metody *Hry na ozvěnu* i jiné metody, o kterých budu podrobněji psát ve čtvrté kapitole (Srov. Kap. 4.2). Při volbě metod jsem čerpala z odborné literatury, která je přímo určená pro výuku dětí předškolního věku. Tematický výběr písní také často korespondoval s tradicemi a svátky, jež byly náplní práce v řízených činnostech (Srov. Kap. 2.1) v jednotlivých třídách MŠ. Zejména na začátku školního roku jsem volila převážně repertoár lidových písní ze sborníku *Náš poklad Ferdinanda Sládka*⁵⁹ (Travička zelená, Holka modrooká, Kudy, kudy, kudy cestička aj.), umělé písně určené pro zpěv předškolních dětí jsem zařazovala dále v průběhu roku. U nich bylo nutné v některých případech změnit tóninu, která by lépe odpovídala specifickým dětského pěveckého projevu i zákonitostem vývoje dětského hlasu. Pěvecké úrovni malých zpěváků jsem podřizovala i výběr vhodného tempa pro interpretaci⁶⁰ písní. Velkou oporou mi byl notový materiál autorský **A. Tiché a M. Rakové** (2006), (Krtek, Pampeliška, Stromečku, vstávej), dále pak zpěvník **Stanislava Chudoby** *Písničky čtyř ročních období*⁶¹ (Na procházce, Hodiny) a *Zpěvníček houbiček* skladatele **Martina Otruby**⁶² (Houbičková rozcvička, Houbičkový valčík), **Z. Šimanovského** zpěvník *Lidové písničky a hry s nimi* (1999), (Běžela ovečka, Když jsem já sloužil, Stojí vrba košatá) a jiné. Některé písně se staly tzv. „nesmrtelnými“. Děti si je tak oblíbily, že jsem je musela opakovaně zařazovat do repertoáru, a rok co rok je naučit nově příchozí děti⁶³.

První vystoupení sboru Ptáčata probíhala v prostorách mateřské školy, kde jsme předvedli rodičům a kamarádům průřez naší prací, od dechových a hlasových cvičení po

⁵⁹ SLÁDEK, Ferdinand. *Náš poklad: 270 národních písní: z písní bechyňských, blaťáckých, chodských, libických, řečických, slovenských, trocnovských, z Malátova "Pokladu" a j: zpěv a klavír*. 3. vyd. Praha: Supraphon, 1988.

⁶⁰ Interpretace – způsob podání díla výkonným umělcem – <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

⁶¹ CHUDOBA, Stanislav. *Písničky čtyř ročních období dětem: zpěvník pro malé zpěváčky*. Praha: Rotag, 1998. ISBN 80-901182-2-4.

⁶² OTRUBA, Martin. *Zpěvníček houbiček*. Strakonice: DMC, s.r.o., 2005.

⁶³ Jednalo se např. o píseň Krtek, kterou složila právě autorská dvojice Tichá, Raková (2007, s. 128). Dokonce jí milovali i rodiče, kteří pravidelně navštěvovali naše vystoupení a zpívali ji spontánně s dětmi. (Viz Příloha B/ 2, s. vii)

sborový zpěv ve dvouřadém postavení. Hned v prvopočátcích našich aktivit byla navázána spolupráce s Léčebnými Lázněmi Mariánské Lázně a.s., sdružující hotely lázeňského typu Danubius, která zásadním způsobem ovlivnila chod celého sboru. Jako sponzorský dar nám věnovala akciová společnost natištěná trička s logem sboru Ptáčata, spolupráce pak nastala konkrétně s Hotely Villa Butterfly⁶⁴, Nové Lázně a jinými. V lázeňském městě, kde bývá celoročně velká fluktuace turistů, má tato spolupráce zásadní význam. Měli jsme možnost využít prostor těchto hotelů, uspořádat koncerty pro hosty hotelu i rodiče a známé v období adventu, Velikonoc, spojili jsme některá vystoupení i se staršími dětmi ze ZUŠ. Dokonce jsme na konci školního roku opakovaně slavili s dětmi sborové narozeniny, spojili oslavu s koncertem a Ptáčata i s rodiči poté ochutnala dort, který nám připravili kuchaři Hotelu Villa Butterfly. Spolupráce později nastala i s agenturou pořádající Vánoční trhy na Kolonádě. Zde děti opakovaně vystupovaly i při zahájení lázeňské sezony 2013 a 2014.⁶⁵ Díky této spolupráci jsme se s pěveckým sborem vstoupili i do velkého benefičního projektu pro Nadaci pro transplantace kostní dřeně a každoročně jsme tak v sále Společenského domu Casino pořádali Benefiční večer na podporu této nadace. Ptáčata byla opakovaně jedním z tradičních hudebních hostů, mimo jiné po boku Ondřeje Rumla⁶⁶, Radky Fišarové a jiných. V současné době pokračuje tradice těchto Benefičních koncertů v Plzni, kterých se už Ptáčata bohužel neúčastní, ale v rámci programu koncertů zůstáváme stále věrni sborovému zpěvu. Zazpívala nám v roce 2015 např. Canzona spolu s paní Martou Kubišovou nebo v roce 2016 plzeňský dětský sbor Andílci vedle nestárnoucí Evy Pilarové.

Úspěch na poli sborových festivalů a přehlídek zaznamenal pěvecký sbor Ptáčata 4. 5. 2013 na soutěžní přehlídce Sokolovské zvonkobraní, kde získal Stříbrné pásmo v 0. kategorii předškolních dětí⁶⁷. Zlaté pásmo získal již zmiňovaný pěvecký sbor Kopretinky z MŠ Křížíkova. Důvodem byl jistě fakt, že jako sbormistr a vedoucí sboru si pan Cretan vybral pouze ty nejméně starší děti ze svého sboru. Ostatní děti z této přehlídky vyřadil. Náš pěvecký sbor Ptáčata pojal účast na přehlídce ne jako prestižní záležitost, ale jako velkou

⁶⁴ Viz Příloha D/ 5, s. xii

⁶⁵ Velký dík patří paní Patricii Sedláčkové, projektové manažerce akciové společnosti Léčebné Lázně Mariánské Lázně, panu Petru Zichovi, výkonnému řediteli hotelu Villa Butterfly, dále paní Veronice Smutné a všem ostatním, kteří nás podporovali, zejména pak rodičům.

⁶⁶ Viz Příloha D/ 6, s. xii

⁶⁷ Viz Příloha D/ 4, s. xi

zkušenost a vzácnou možnost zažít spolu se všemi členy něco naprosto jedinečného a okouzlujícího. Naší hlavní motivací byla radost ze společného výkonu a cena, kterou jsme si odvezli, byla velkou motivací do další práce. Nutno dodat, že velkou zásluhu na naší účasti měli samotní rodiče, kteří velkou část zodpovědnosti převzali na sebe, pomohli s organizací a hlavně s dohledem nad svými dětmi po celou dobu přehlídky.

4 HLASOVÁ VÝCHOVA V PĚVECKÉM SBORU PTÁČATA, METODICKÉ NÁMĚTY K PRŮPRAVNÝM CVIČENÍM

V této kapitole bych ráda přiblížila čtenářům konkrétní metody práce, náměty k průpravným cvičením a osvědčeným postupům při zdokonalování úrovně sborového zpěvu dětí. V kontextu s teoretickou částí práce se zaměřím podrobněji na problematiku dětského sluchu, dechové průpravy, hlasové průpravy (chybět nebude ani péče o dětský hlas) a konečně i průpravy artikulační. Je žádoucí, aby se nakonec všechny oblasti průpravných cvičení při práci s dětským hlasem prolínaly a navazovaly na sebe. Jednotlivé složky pěvecké výchovy podrobněji přiblížím a detailněji se zaměřím na jejich obsah.

Hlasová výchova v pěveckém sboru Ptáčata, stejně jako v celém vzdělávacím procesu, byla zcela podmíněna **zdravým sluchem dětí ve sboru**. Souvisela tedy s rozvojem jejich poslechových zkušeností, s rozlišováním hudebních a nehudebních zvuků i schopností sebereflexe při samotném zpěvu. Nejen aktivní brániční dýchání (viz níže), správné držení těla (Srov. Kap. 1.2.1), psychická a fyzická kondice a koncentrace dětí, ale i jejich dobrý sluch byly těmi nejdůležitějšími složkami pěveckých předpokladů pro správný zpěv písní. Jen v krátkosti se u rozvoje sluchu zastavím (i z důvodu mé osobní zkušenosti – pozn. autorky). U malých dětí se velmi často stává, že špatně mluví. Není jim rozumět, mumlají, mluví potichu a nezřetelně, špatně artikulují. Zásadní informací pro rodiče i pedagoga je v těchto nejasných případech zpráva o zdravotním stavu dítěte od lékaře-specialisty! V případě poruchy sluchu dítě nemá možnost učit se nápodobou a ztrácí kontrolu nad sebou samým. Pokud je však sluch v pořádku, můžeme k jeho rozvoji přispívat velkou řadou různých her, které slouží k nácviku aktivního naslouchání a jsou průpravou k pěveckým činnostem. Za všechny uvádím alespoň tento modelový příklad:

Pro zábavnou formu **soustředěného naslouchání** můžeme využít pohybové hry. Je možné aktivizovat dětskou pozornost (jeho dechové, sluchové i pohybové ústrojí) vhodnou hrou (Raková, Tichá, 2007, s. 21), jež se například zakládá na okamžité reakci dítěte na zvukové znamení – tlesknutí, úder do bubínku aj. Jedná se o zábavnou průpravu, která předjímá samotné činnosti pěvecké.

4.1 Dechová průprava

Jednou z hlavních součástí přípravy malých sborových zpěváčků byla samozřejmě **dechová průprava**. Pokaždé jsem s dětmi realizovala dechová cvičení v různých obměnách, ale v jejich základu stálo několik aktivit, které jsem vždy pravidelně zařazovala.

V úvodu lekce jsme se vítali pomocí „**přivítacího rituálu**“, kdy jsme se sešli v kruhu, pozdravili se říkadlem „*Dobrý den*“ a pověděli jsme si, co nás v hodině čeká. V rámci tohoto rituálu jsme si procvičili ruce, nohy, mluvidla, snažili jsme se o celkovou koncentraci pozornosti a správné dýchání.

Dobrý den, dobrý den, dneska máme krásný den.

Ruce máme na tleskání (luskání, šustění, tlučení, třepání)...

A nožičky na dupání (pochody, šoupání, běhání, skákání)...

Uši slouží k poslouchání a pusinka ke zpívání.

*Dobrý den, dobrý den, dneska si to užijem!*⁶⁸

Dále jsem zařazovala tyto osvědčené hry – postupy:

Zívání – V této hře jsme nacvičovali **hluboký nádech i správný výdech** jako při zívání i s protažením rukou, zad, trupu. S výdechem jsme se hluboce předklonili, uvolnili hlavu, ruce i trup. Důležité bylo si zahrát „na zívání“ i se zvukovými projevy, které k němu patří.

Úklony – Prostřednictvím této hry jsme **aktivovali činnost bránice**. Děti se při výdechu uklonily na jednu stranu tak, aby se dotkly pravou rukou pravého kolene. V této poloze se nadechly (za spoluúčasti bránice), protější rukou si kontrolovaly břicho, zda se jim vyklene. Takto jsme se nadechli a vydechli maximálně dvakrát a totéž jsme opakovali i na druhou stranu. Pokud děti nezvedaly ramena, nádech byl v pořádku, pomocí bránice se totiž vyklenulo břicho, uvolnil se prostor pro nádech plic, protože se úklonou žebra na

⁶⁸ Zdroj – seminář pro učitele MŠ pořádaný KCVJŠ Plzeň „Připraveným štěstí přeje aneb PROČ, CO A JAK!“ Lektor - Mgr. Hanka Švejdová, autorka publikace *Dramatická výchova v MŠ*, podzim 2014, Plzeň.

jedné straně stáhla a nemohla pracovat jako ve vzpřímené poloze. Později jsme toto dechové cvičení praktikovali ve dvojicích, děti stály proti sobě a dělaly samy sobě zrcadlo.

Záchranářský kruh – další cvičení sloužilo rovněž k aktivizaci bránice a **nácviku pomalého výdechu**. Děti se správně nadechovaly za pomoci bránice díky navození představy, ve které nádechem kolem sebe nafukují záchranářský kruh. Výdech byl pomalý, pomocí písmenka „s“ děti vydechovaly co nejdelší dobu, již jsem měřila hlasitým počítáním.

Dort se svíčkami – toto cvičení pomáhalo dětem **zkoncentrovat výdech** a tlakem bránice korigovat jeho intenzitu. Děti před sebou v dlaních držely pomyslný dort se zapálenými svíčkami. Pomocí bránice se nadechly hlubokým nádechem a prudkým výdechem sfoukly svíčky na imaginárním dortu. (pozn. Někdy jsme využili i svátků či narozenin a dort jsme věnovali oslavenci.)

Kytičky na louce – děti v chůzi hledaly pomyslné kytičky na louce, které si utrhyly do ruky, zastavily se a přičichly k ní. S výdechem šly dál. Pokud znaly nějaké květiny, mohly si nahlas říci s výdechem jejich jméno. V tomto cvičení děti trénovaly prostřední fázi dechové techniky (po nádechu a před výdechem). Jedná se o tzv. **uklidnění dechu**, kdy se koncentruje nadechnutý vzduch a připravuje se na kontrolovaný výdech (Vrchotová-Pátová, 2002).

Pověšené prádlo – takto děti **uvolňovaly celý dechový aparát**, hlavu, zátylek, záda, břicho a ruce. Předklonily celé tělo, jako když se pověsí přes šňůru velká cícha. Musí dojít k uvolnění zátylku, napětí v oblasti krku a hlavy je chybné! S nádechem děti roztáhly žebra na zádech nahoru a do stran a nepatrně se jim vyklenulo břicho. Klidný výdech vracel tělo zpět do původního předklonu. Dalo se ještě při nádechu několikrát přivonět a děti s rukou na bříšku kontrolovaly pohyb svojí bránice.

Mašinka – **pružnost bránice** jsme procvičovali hrou na mašinku. S nádechem se děti dotkly svého bříška, kontrolovaly tak aktivní nádech za pomoci bránice. S výdechem na písmenko „š“ napodobovaly mašinku tak, že první doba byla s akcentem a další tři s pohodlným výdechem: Š-ššš/Š-ššš/Š-ššš/Š-ššš. Když mašinka dojela k tunelu, zahoukala: Hu-húúú. Písmenko „h“ totiž při správné výslovnosti zapojuje při výdechu hluboké brániční a břišní svalstvo, oproti tomu „f“ nebo „c“ se vyslovuje více vpředu a nahore v ústech (Srov. Kap. 1.4.4).

Na hada – **rovnoměrnost výdechu** jsme cvičili hrou na syčícího hada. Pro větší plynulost děti spojily výdech s chůzí, když jim došel dech, ukončily písmenky „th“, nadechly se a pokračovaly opět v chůzi a syčení. Výdech byl řízený, slyšitelný, ale hlavně co nejdelší. Toto cvičení se nemohlo opakovat příliš dlouho, děti měly tendenci vytahovat bradu a napínat hrdlo. V tom případě bylo vhodné zařadit uvolňovací artikulační cvičení pro jazyk a spodní čelist (Srov. Kap. 4.3).

4.2 Hlasová průprava

Další součástí pěveckých cvičení sboru byla hlasová průprava.

Péče o dětský hlas - Dětský hlas je velmi křehký a stále se vyvíjející orgán. **Rozsah dětského hlasu** ve věku 5-6 let, jak již bylo zmiňováno v 1. kapitole (Srov. Kap. 1.4), je při běžném hlasovém využití asi oktáva (v poloze mezi h-d2). Hlas, který je trénován, dobře hlasově veden a s dostatečnou dávkou talentu jeho majitele, je schopen rozsahu ještě většího (v poloze mezi a-e2). Při sborové práci jsem ale musela vycházet z repertoáru písní v rozsahu a v takové poloze, která vyhovovala všem dětem, tedy mezi tóny c1-h1. Dbala jsem vždy na dostatečné rozezpívání dětí, jak v hodinách sboru, tak před každým vystoupením. Dále jsem nepřetěžovala děti zbytečným a neúčinným drilem, nabádala je samotné ke správnému, zdravému zpívání. Křik nebyl nikdy na hodinách přítomen a v případě náznamu špatného zdravotního stavu dítěte jsem zpěváčka vyřadila pro ten den z aktivního zpívání. Dítě tedy pouze naslouchalo. S tím souvisí i zásady hlasové hygieny, o kterých jsem se zmínila již v kapitole 1.5.3.1 (Srov. Kap. 1.5.3.1).

Na začátku školního roku jsem vždy udělala pečlivou hlasovou diagnostiku a analýzu nových členů sboru. Využila jsem **metody pozorování** – schopnost koncentrace a fyzického obrazu dítěte, **naslouchání** – děti zazpívaly libovolnou píseň ve své poloze, **rozhovoru** s dětmi. Vyzkoušela jsem také jejich **hudební paměť, představivost a tonální cítění** (Srov. Kap. 2) např. pomocí nedohrané známé písně, kterou jednotlivé děti musely dozpívat. Nebo poznávaly název písničky, kterou jsem jim zahrála pouze na klavír, scházela slova, atd. K diagnostice dětí mi pomohla ale i jednoduché **hry**: Na ozvěnu nebo Dokola se zpívá:

Na ozvěnu - v této hře šlo o zpívání nápodobou. Zazpívala jsem krátký popěvek – *ku-ku, bim-bam-bim, hou-ká sý-ček, ptá-ča-ta*, a děti po mně opakovaly. Dbala jsem u dětí na stejnou intonaci a na rytmickou podobu popěvku.

Dokola se zpívá – při této aktivitě děti seděly v kruhu, já jsem začala zpívat např. píseň „*Prší, prší*“ a předala míč dítěti po pár taktech. To muselo převzít míč a snažilo se plynule navázat na melodii. Po dvou až čtyřech taktech předalo míč dalšímu po kruhu. Opět jsme se snažili o správnou intonaci, udržení se v tónině a metrickou i rytmickou návaznost.

Ve chvíli, kdy jsem měla jasnější představu o hudebních a pěveckých dovednostech dětí ve sboru, jsem postupně zařazovala **hlasová cvičení na odpoutání mluvního hlasu** do pěvecké polohy, uvolnění hlasu ve všech hlasových rejstřících, navození hlavového tónu, aktivování rezonančních prostor, cvičení na tvoření tónu a měkké nasazování tónu. Nyní vám popíši některé osvědčené průpravné metody:

Odpoutání od mluvního hlasu – jednalo se o nápodobu různých hlasů zvířat a ptáků (Srov. Kap. 1.4.1). Melodie byla v rozsahu tercie, nejprve sestupná (shora dolů), pak i vzestupná. V případě potřeby děti zpívaly i několik chromaticky postupujících sekvencí. Kukačkovitá tercie *ku-ku*, dále *vr-ků, vr-ků, ky-ky-ry-ký, čim-ča-ra-ra, haf-haf /štěň, bernardýn/, mňau*, zvuky okolního světa – *fi-jů-fi-jů, bim-bam-bom, cinky-linky*.

Skluzačka - toto cvičení děti milovaly. Začínalo v dřepu, děti postupně vstávaly, rukama „*ťapaly*“ po schodech skluzavky, tón po tónu, až do výponu, při tom uvolňovaly hlas slabikou *ťap-ťap-ťap*, kterou kopírovaly zespona nahoru jdoucí melodii, nahoře nastal nádech, nasazení měkkého tónu a s výdechem na slabiku *jůůů* se děti sklouzly zpět do dřepu, hlas napodoboval volný skluz shora dolů. V pohybu dětem pomáhaly i paže, které volně kreslily ve vzduchu oblouk až na zem.

Propojené hlasové rejstříky – I v dětském hlase můžeme rozeznávat tři hlasové rejstříky: hrudní, střední a hlavový (Srov. Kap. 1.5.3.1). Cílem zpěváčků nejen ve sboru by měl být smíšený rejstřík, tedy složený ze všech tří jmenovaných. Pro zdravý zpěv předškolních dětí byl, díky sopránové poloze jejich hlasu, typický hlavový a střední rejstřík. Hrudní rejstřík (který ovšem musí obsahovat rovněž určitý podíl hlavového rejstříku) bylo možné rozeznět pomocí jednoduché hry na maséra.

Na maséra – hra spočívala v tom, že se děti ve dvojici postavily za sebe. To dítě, které bylo vpředu, s nádechem pomocí bránice a mezižeberních svalů přivřelo oči a na slabiku *óóóhm* s výdechem drželo tón v nízké poloze. Druhé dítě za ním hranou svých dlaní masírovalo (proklepávalo) zpívajícímu dítěti celá záda tak, aby to nebolelo a aby zpívající dítě vnímalo rezonanci v celé části hrudního koše a zad. Pokud tento cvik prováděly děti správně, byly slyšitelné údery maséra na hlase zpívajícího. Takto pokračovaly ve středním rejstříku, kdy se dítě soustředilo u zpěvu na střední hlasovou polohu a volné hrdlo. Slabikou vhodnou pro střední rejstřík bylo *rééé, mííí*. V hlavovém rejstříku nastala také změna ve zpívané slabice, kterou nahradilo *húúú*, kvůli aktivaci hlavového tónu.

Tvoření tónu – vzniká-li tón v hlavové rezonanci a měkkým začátkem, pak může být dětský hlas zdravě rozvíjen (Srov. Kap. 1.5.3.1). K průpravě **měkkého začátku při tvoření tónu** děti používaly cvičení, při kterém si daly ruku před ústa, nádechem aktivovaly bránici, po nádechu muselo dojít na krátkou chvíli k uklidnění (někdy se užívá zadržení) dechu a poté s výdechem děti měkce na slabiku *maa, haa* rozezněly tón. Nesměly na dlani cítit proud vzduchu, pouze teplo dechu.

Poupátka – obdobou cvičení měkkého začátku byla motivace „otevírání poupátka do květu“. S nádechem děti aktivovaly bránici, došlo k uklidnění dechu a s výdechem pomalu otvíraly ústa se slabikou *maa, jaa*, jako když se rozevírá poupátko do květu. Pozor musely dávat na puštění tónu z intonace, zvuk směřoval stále vpřed!

Hlavová rezonance je pro zpěv jednou z nejzdravějších, co se týká mechanismu spouštění hlasivkových svalů⁶⁹(Tichá, 2005, s. 13). V případě měkkého začátku v hlavové rezonanci kmitají oba hlasivkové svaly současně po celé své délce od kraje do středu, nedochází k narážení, a tedy i opotřebování v místech nárazu. Zde totiž mohou vznikat různé trhlinky, uzlíky, polypy, které jsou velmi špatně odstranitelné, a poškození bývá nevratné. U dětí nebylo, díky sopránové poloze hlasu, tak obtížné hlavovou rezonanci navodit. Správně provedené cvičení ale muselo jít také ruku v ruce s jeho správnou tónovou představou a vhodnou motivací pro průpravný cvik. Rezonovaly prostory čela, kořenu nosu, líček, používali jsme označení „tón v masce“.

⁶⁹ Viz Příloha C/ 2, s. viii

Čmelák – děti napodobovaly tzv. brumendem bzučení čmeláka na písmenka *m-n-g*, přičemž kořen jazyka byl přitisknutý k měkkému patru. Pro lepší představu pomáhalo opisovat kroužky kolem uší a postupně je zvětšovat ve velké kruhy. To naznačovalo také vedení tónu dechem ven z masky.

Zvony – děti rozeznávaly hlavovou rezonanci také na slabiky *bim-bam-bom*, které představovaly velké zvony na věži. Zpívaly buď v rozsahu tercie, nebo kvinty, melodie směřovala shora dolů. Bylo možné při tomto cvičení užít i chromatického postupu.

Hlavový tón rozeznává oblast hlavy, je ukotven na měkkém patře a pomocí dechové opory směřuje vzhůru do hlavy, pozor ne do nosu! Byl-li hlavový tón dětmi dobře zazpíván, měly velmi příjemný až komfortní pocit. Jako kontrolu používaly děti doteky ruky na temeni hlavy. Zpívaly na slova *sůl, důl, hůl*, (vokál „u“ rezonoval v oblasti celé hlavy i hrudníku, následně propojoval všechny rejstříky), děti kontrolovaly volné hrdlo, čelisti i jazyk.

Hou, hou, hou – tato hra se hrála v kruhu, děti se po kruhu držely za šátky, které visely volně ve tvaru U mezi jejich rukama. Na slabiky *hou-hou-hou* se jemně děti houpaly na chodidlech a protipohybem houpaly volně i s šátky. Toto cvičení jsem doprovázela na klávesy ve čtyřdobém taktu a čtvrtá doba byla vždy o půltónu posunuta. Zazněla tedy v pauze dříve, než ji děti začaly v následujícím taktu zpívat.

4.3 Artikulační průprava

Správná artikulace závisí na postavení horní i dolní čelisti, zubů, jazyka, tvrdého a měkkého patra. Správná výslovnost je základem zdravého a správného zpěvu. Vhodným spojením hlásek se procvičí mluvidla, pružnost dechu a zároveň se zaktivují rezonanční prostory (Srov. Kap. 1.5.3.1). Představím teď několik průpravných artikulačních her a cvičení, které jsem zařazovala při našich sborových hodinách:

Na čertíka – při této hře děti uvolňovaly hrdlo a čelisti a zároveň procvičovaly aktivitu jazyka. Čertíka šlo zahrát dvěma způsoby: buď děti uvolnily hlavu do mírného předklonu, povolily tváře a rty a rychlým kmitáním hlavy zprava doleva vydechovaly na písmeno „b“, tak vytvářely čertovský zvuk. Pro druhý způsob bylo třeba zapojit jazyk

a typické čertovské blekotání děti cvičily buď vyplazováním jazyka, nebo jeho kmitáním ze strany na stranu.

Žvýkáme do rytmu – touto hrou děti uvolňovaly čelisti i jazyk. Pomyslnou žvýkačkou, v ústech povalovaly a žvýkaly do rytmu nějaké písně. Místo tlesknutí nebo úderu do bubínku děti žvýkaly. Stála jsem s nimi v kruhu a zpívala jim například píseň: *Jedna dvě, Honza jde*. Zároveň děti mohly zpívat píseň se mnou, ovšem beze slov, pouze na neurčitý vokál.

Spočítej si zuby – toto cvičení aktivovalo celý jazyk od kořene ke špičce. Děti si přejížděly jazykem po zoubkách na horní i dolní čelisti a to zvenku i zevnitř. „Počítaly“ zoubek po zoubku, poté si navzájem sdělovaly počet.

Na bonbon – tato veselá hra spočívá v tom, že děti jazykem vytlačily tvář zevnitř, zvenku se objevila „boule“ na tváři, jako když cucají bonbon. Střídavě vytlačovaly pravou, pak levou tvář. Při tomto cvičení jsme si vymýšlely různé příchutě a zkoušely s bonbonem v ústech i mluvit.

Kutululú – v této hře děti seděly po kruhu s nataženýma a roztaženýma nohama tak, aby celý kruh byl uzavřen. Jedno dítě mělo míč a poslalo ho protějšimu kamarádovi, předcházel nádech a s posláním míče a s výdechem dítě zazpívalo na jednom tónu, v poloze pro něj vyhovující, „kutululú“. Zvuk vydávalo do té doby, než se míč dokutálel ke kamarádovi. Díky tomuto citoslovci děti cvičily pohotovost jazyka.

Vyrovnavání vokálů (a, e, i, o, u) je dalším artikulačním prvkem, který ovlivňuje kvalitu pěveckého projevu. Tyto vokály se vyslovují každý v jiném místě, rty a čelisti mají jiné postavení například při vokálu „i“ než „u“. Cílem vyrovnavání vokálů není změnit přirozené postavení rtů a čelisti, ale vyrovnat těžiště všech vokálů do jednoho místa, tedy na měkké patro.

Ja, je, ji, jo, ju – toto artikulační cvičení se zpívalo buď na jednom tónu, což bylo obtížnější, nebo melodie stoupala do tercie a pak zpět. Na klávesy jsem předehrála chromatický postup nejprve od středu dolů, pak nahoru a zpět do střední polohy. Děti vždy v jedné harmonii zazpívaly slabiky ja, je, ji, jo, ju jakoby se přelévaly jedna do druhé a dbaly na vyrovnanou barvu a těžiště vokálů.

Glissando⁷⁰ - další cvičení bylo na vyrovnávání vokálů a zároveň na propojení všech rejstříků s pomocí dechové opory. Děti začaly zpívat slabiku „ja“ v nízké poloze a s pomocí pohybu ruky, která malovala oblouk, glissem „dojela“ slabika až do vysoké polohy a volně opět sestoupila dolů. Vokál, pokud byl volný a seděl ve správném místě na měkkém patře, zněl libozvučně a děti měly komfortní pocit ve všech polohách. Bylo ale nutné netlačit na hlas a správně dýchat.

Těchto pár průpravných cvičení z hlavních oblastí pěveckých činností může posloužit jako vodítko pro kolegy pedagogy, kteří se budou chtít věnovat hlasové výchově dětí v MŠ. Popsané motivační hry a cvičení jsou vyzkoušené dětmi z různých věkových skupin v MŠ, ale v zásadě všechny jejich obtížnost zvládnou. Je na pedagogovi, aby správnou analýzou, či diagnostikou odhadl možnosti a dovednosti dětí ve sboru.

⁷⁰ Glissando – klouzavě, VÁLEK, Jiří. *Italské hudební názvosloví*. Praha: Panton, 1987, s. 38

ZÁVĚR

Na závěr mi dovolu malé ohlédnutí za stránkami této práce. Mým cílem bylo v teoretické části prostudovat dostupnou literaturu k hudebním činnostem v MŠ a zabývat se jejich významem v kontextu s výukou zpěvu dětí. Podrobněji jsem shrnula pěvecké činnosti v kontextu se sborovým zpěvem v MŠ a s pomocí odborné literatury jsem věnovala pozornost hlavním složkám hlasové výchovy v MŠ. V druhé kapitole jsem stručně nastínila možnosti propojení všech vzdělávací oblastí RVP PV se sborovým zpěvem. V souvislosti s mojí dosavadní praxí učitelky v MŠ jsem srovnala způsoby hudebního vzdělávání v rámci řízené i volné činnosti, neboť aktivity dětí v těchto činnostech mají velký vliv na rozvoj jejich hudebnosti, tudíž i sborového zpěvu.

V praktické části jsem popsala práci v pěveckém sboru Ptáčata, přiblížila vám cíle a zaměření sboru, vzpomněla na klíčové okamžiky, vystoupení a úspěchy samotných dětí. Poukázala jsem na některé notové materiály, které jsou vhodné pro práci s předškolními dětmi na poli hlasové výchovy. Popsala jsem několik konkrétních průpravných cvičení a motivační her, které dětem pomáhaly zdokonalovat se ve sborovém zpěvu a zároveň jim přinášely radost a zábavu. Vycházela jsem také ze své zkušenosti z pedagogické praxe získané v ZUŠ a samozřejmě všechna praktická cvičení byla vyzkoušena i na mně samotné, coby zpěvačce.

Při psaní bakalářské práce jsem si znovu ujasnila některé pojmy i činnosti, objevila velmi zajímavou literaturu, která mi do budoucna může být velkým rádcem a průvodcem. Díky četbě a shromažďování dostupných zdrojů jsem sama získala další poznatky a načerpala mnoho nových a zajímavých informací z oblasti hlasové výchovy. Utvrdila jsem se v některých případech v tom, že na sobě vyzkoušená cvičení teprve získávají na pravdivosti, což je další cíl, který tato práce má. Podat jednoduchý návod, jak s dětmi v pěveckém sboru v MŠ pracovat. Radost vám to přinese až chvíli, kdy to začnete dělat. Snad tato práce poslouží jako inspirační zdroj k dalším pěveckým činnostem v oblasti sborového zpěvu.

Mým přáním je, aby se čtenář mezi řádky dočetl i o velmi podstatné stránce hudebního vzdělávání dětí v pěveckém sboru Ptáčata, a to o radosti ze zpěvu, kterou děti prožívaly při společném zpívání, veřejných vystoupeních a prožitých chvílích odměny, nejen v podobě potlesku. Já sama, díky své pěvecké zkušenosti vím, že zpěv je odrazem lidské duše. Na povrch propustí veškeré emoce, které člověk skrývá anebo prožívá. Je to duševní očista, která pomáhá všem, bez rozdílu věku, zkušeností, sociálních

a společenských ambicí. Zpěv ve své podstatě pomáhá odžívat to špatné a prožívat to dobré o to intenzivněji.

RESUMÉ

Tato práce se v teoretické části zabývá hudebními činnostmi v MŠ, jejich významem a dělením. Dále obsahuje seznámení s odbornou literaturou týkající se hudebně pohybových, instrumentálních, poslechových a pěveckých. Podrobněji se dotýká hlasové výchovy v MŠ, která úzce souvisí s tématem této bakalářské práce, tedy sborovým zpěvem v MŠ. Praktická část je pak věnována pěveckému sboru Ptáčata z Mariánských Lázní, konkrétně zahrnuje metody práce se sborem v oblasti hlasových, dechových a artikulačních průpravných cvičení. Předkládá vhodnou literaturu i notový materiál, který s tímto tématem koresponduje. V závěru v poznámkovém aparátu a přílohách dokládá informace i obrázky o dalších pěveckých sborech v Mariánských Lázních a společných vystoupeních dětí z pěveckého sboru Ptáčata.

SUMMARY

In the theoretical part the Bachelor thesis deals with musical activities in the kindergartens, their meaning and division. It also includes familiarization with the literature regarding the music and movement, instrumental, listening and singing activities. In detail it describes voice education in the kindergartens, which is closely related to the topic of this thesis, the choir singing in the kindergartens. The practical part is dedicated to the choir called Birds of Mariánské Lázně. It specifically includes methods of work with the choir in areas of voice, breathing and articulation training exercises. This is submitted by an appropriate literature and music material, which corresponds to the topic. At the end of the footnotes and annexes, information and pictures of other choirs in Mariánské Lázně and joint performances of the children choir Birds are included.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. 2.vyd. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-88-6

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání*. 2.vyd. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-88-6

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Suprafon, 1969.

CHUDOBA, Stanislav. *Písničky čtyř ročních období dětem: zpěvník pro malé zpěváčky*. Praha: Rotag, 1998. ISBN 80-901182-2-4.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Orlice, 2002. ISBN 8090311571.

KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2002. ISBN 80-7290-080-3

KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0.

KURKOVÁ, Libuše a Petr EBEN. *Hudebně pohybová výchova šestiletých až osmiletých dětí: učební text pro 3. ročník pedagogických škol, obor vychovatelství a odborný text pro učitele lidových škol umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, 165 s. ISBN 80-86307-26-3.

LIŠKOVÁ, Marie. *Rámcově vzdělávací program MŠ a hudební výchova*. Ostrava: Montanex. 2007. ISBN 80-7225-220-8

OTRUBA, Martin. *Zpěvníček houbiček*. Strakonice: DMC, s.r.o., 2005.

SLÁDEK, Ferdinand. *Náš poklad: 270 národních písní: z písní bechyňských, blaťáckých, chodských, libických, řečických, slovenských, trocnovských, z Malátova "Pokladu" aj: zpěv a klavír*. 3. vyd. Praha: Supraphon, 1988.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 80-87000-33-5

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Hrajeme si s písničkou: zpěvník s návody na hry pro děti*. Vydání první. Praha: Portál, 2012, 150 stran. ISBN 978-80-262-0097-0.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. Nápady - hry - tvořivost. ISBN 80-7178-323-4, s. 13

TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 166 s. ISBN 978-80-7367-100-6.

TICHÁ, Alena. *Hlasová výchova v dětském sboru prostřednictvím her a motivací*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2004. ISBN 80-7068-186-1.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

VÁLEK, Jiří. *Italské hudební názvosloví*. Praha: Panton, 1987.

VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, Jarmila. *Didaktika zpěvu pro sólisty, sborové pěvce a budoucí pěvecké pedagogy*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2002. ISBN 80-7082-842-0.

ZEZULA, Jiří a Olga JANOVSÁ. *Hudební výchova v mateřské škole: (metodika): učebnice pro 2. Až 4. Ročník studijního oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách i pro praxi učitelek mateřských škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

INTERNETOVÉ ZDROJE

MŠ Hlavní 440, Mariánské Lázně [online]. 2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.mshlavni.estranky.cz/clanky/charakteristika-skoly.html>

Skřivánci z Jihu, Mariánské Lázně [online]. 2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://skrivancizihu.webnode.cz/>

6. mateřská škola, Plzeň [online]. 2017 [cit. 2017-02-11]. Dostupné z: <http://www.ekoskolka.cz/>

ABZ.cz > slovník cizích slov [online]. 2017 [cit. 2017-02-11]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Dětské pěvecké sbory v Mariánských Lázních	ii
Příloha A/ 1 Pěvecký sbor Skřivánci z Jihu	ii
Příloha A/ 2 Pěvecký sbor Canzona	iv
Příloha A/ 3 Pěvecký sbor Slavíčci	iv
Příloha A/ 4 Pěvecký sbor Kopretinky	v
Příloha B/ 1 Hřej, sluníčko, hřej (Tichá, Raková 2007, s. 33)	vi
Příloha B/ 2 Krtek (Tichá, Raková, 2007, s. 129)	vii
Příloha C/ 1 Schéma bráničního dýchání (Vrchotová-Pátová, 2002, s. 7)	viii
Příloha C/ 2 Hlasivky (Vrchotová-Pátová, 2002, s. 7)	viii
Příloha C/ 3 Artikulační ústrojí (Vrchotová-Pátová, 2002, s. 10)	ix
Příloha D/ 1 Pěvecký sbor Ptáčata	x
Příloha D/ 2 Logo pěveckého sboru Ptáčata	x
Příloha D/ 3 Logo MŠ Slunečnice	xi
Příloha D/ 4 Sokolovské zvonkobraní 2013	xi
Příloha D/ 5 Ptáčata ve Villa Butterfly	xi
Příloha D/ 6 Plakát Benefičního koncertu 2012	xii
Příloha D/ 7 Skřivánci z Jihu	xiii
Příloha D/ 8 Canzona	xiii
Příloha D/ 9 Slavíčci	xiv
Příloha D/ 10 Plakát výročního koncertu	xiv

Příloha A Dětské pěvecké sbory v Mariánských Lázních

Pro úplnost této bakalářské práce a doplnění souvisejících informací ohledně působení pěveckého sboru Ptáčata v Mariánských Lázních Vám ráda představím několik dalších dětských pěveckých sborů, které zde působily mezi lety 2011-2014.

Mariánské Lázně jsou lázeňské město s dlouholetou historií a bohatým kulturním životem. Sídlí zde jeden z nejstarších symfonických orchestrů v českých zemích – Západočeský symfonický orchestr (dále jen ZSO). Jeho historie je spjata s počátkem zdejších lázní a jako rok vzniku stálého hudebního tělesa v Mariánských Lázních je udáván r. 1821. Se ZSO pravidelně účinkují přední čeští i zahraniční sólisté a také pěvecké sbory. Těch je v Mariánských Lázních hned několik. V této příloze bych Vám ráda představila některé z nich, které v době založení pěveckého sboru Ptáčata – tedy v roce 2011, působily ve městě. Získáme tak alespoň částečný přehled o tom, jak mohly (mohou) děti předškolního i staršího věku rozvíjet svůj hudební a pěvecký talent v oblasti sborového zpívání. Představím zde pěvecké sbory: Skřivánci z Jihu, který byl založen při Základní škole Jih (dále jen ZŠ Jih), poté dva sbory, které působily na Základní umělecké škole Fryderyka Chopina (dále jen ZUŠ) a nakonec dětské pěvecké sbory při mateřských školách – Kopretinky z MŠ Křížíkova⁷¹ a především sbor Ptáčata z MŠ Slunečnice.

Příloha A/ 1 Pěvecký sbor Skřivánci z Jihu

Pěvecký sbor Skřivánci z Jihu při ZŠ JIH⁷² v Mariánských Lázních založil ve školním roce 1981/82 učitel bývalé LŠU (Lidové školy umění) Alexandr Smutný. Po dvou letech předal řízení sboru učitelce Emilii Smutné. V prvních letech byli členy sboru pouze žáci 2. stupně, později dostali možnost zpívat v tomto sboru také mladší zpěváčci. V současné době jsou členové sboru převážně z řad žáků 1. stupně. Za dobu 23-leté historie prošlo pod vedení paní Smutné sborem nespočetně dětí, každoročně se obsazení měnilo – přicházeli noví malí zpěváčci a odcházeli zpěváci zkušení. Se sborem spolupracovali též

⁷¹ Mateřská škola, příspěvková organizace, Křížíkova 555, 35300 Mariánské Lázně

⁷² Základní škola JIH, Mariánské Lázně, Komenského 459, příspěvková organizace Komenského 459, 353 01 Mariánské Lázně

korepetitoři: Josef Jiran, Marie Hurtíková, Eva Heřmánková a Alena Koubková. Odborným poradcem v otázkách pěveckých byla učitelka sólového zpěvu na ZUŠ Jana Keďuličová.

Skřivánci z Jihu se účastnili různých soutěží a přehlídek pěveckých sborů Karlovarského kraje, získávali mnohá ocenění například ze Svátků písní anebo později ze Setkání pěveckých sborů Karlovarského kraje, která organizoval v Karlových Varech prof. Jiří Štrunc⁷³.

Sbor již 23 let spolupracuje s Akordeonovým orchestrem Alexandra Smutného nejen při Vánočních koncertech ve Společenském domě Casino v Mariánských Lázních, ale také u příležitostí tradičních oslav zahajování lázeňské sezóny, koncertech na Kolonádě a v Městském divadle. Jako hosté se sborem vystupovali prof. René Tuček (operní zpěvák), Radka Fišarová (muzikálová zpěvačka), 1. trumpetista České filharmonie Jaroslav Halíř mnozí další.

Sbor měl také příležitost si zazpívat se ZSO Snové koledy hudebního skladatele Miloše Boka, který osobně tento koncert v Casinu dirigoval. Poté ještě společně s Karlovarským dětským sborem a Karlovarským symfonickým orchestrem v sále Grandhotelu Pupp a ještě jednou v Praze a s Královéhradeckým dětským sborem Jitro a Ústeckým dětským sborem Univerzity J. A. Purkyně opět za doprovodu ZSO pod taktovkou Miloše Boka.

Skřivánci z Jihu spolupracují také s partnerskou školou v německém Walderhofu. Nacvičují svůj repertoár v několika jazycích a příležitostně koncertují v hotelích a na různých společenských akcích ve městě.

Podle slov paní sbormistryně Emilie Smutné by: *„na každé škole měl fungovat pěvecký sbor, důležitý k rozvíjení nejen lásky ke zpěvu a k českým písním, ale především k rozvíjení kulturnosti naší mladé generace. Společné zpívání vede děti k zodpovědnosti – společný výkon se snaží podat co nejlepší. A nacházejí zde také nové přátele, se kterými sdílejí po koncertech radost z odvedeného výkonu.“*⁷⁴

⁷³ prof. Jiří Štrunc, hudební pedagog a dlouholetý sbormistr Dívčího pěveckého sboru při SPgŠ (1994-2001)

⁷⁴ E-mailová korespondence mezi p. Smutnou a autorkou práce ze dne 1. 2. 2017.

Příloha A/ 2 Pěvecký sbor Canzona

Pěvecký sbor Canzona založil v roce 2011 její sbormistr a dirigent Dipl. Mus. Olimpiu Cretan, (také zároveň učitel sólového zpěvu na ZUŠ), který pro svůj sbor velmi často skladby i aranžoval. Dětský pěvecký sbor Canzona ze ZUŠ F. Chopina se stal v posledních letech v Mariánských Lázních známým pojmem. Posluchači se s ním mohli potkat nejen v koncertních sálech, ale – a to velmi často – i při nejrůznějších vystoupeních pod širým nebem: např. Den ZUŠ na kolonádě, Zahájení lázeňské sezóny, Mariánskolázeňský vánoční trh aj. V roce 2016 oslavil tento pěvecký sbor pětileté výročí své existence (viz obrázek 5) a i za tuto krátkou dobu prokázal svoje kvality a získal mnoho různých významných ocenění (za vše jmenuji alespoň Zlaté pásmo na soutěži v Sokolově v letech 2012 a 2013, Zlaté pásmo na Festivalu Zahrada písní v Praze v roce 2016, dvě Stříbrná pásma v Karlových Varech 2011 a 2013 a další). V současné době převzala vedení sboru Mgr. Lenka Čechová, korepetitorkou je MgA. Jitka Zábranová.

Příloha A/ 3 Pěvecký sbor Slavíčci

V roce 2012 byl sbormistrem Olimpiu Cretanem založen také dětský pěvecký sbor Slavíčci. Členové souboru se rekrutují z nejmladších žáků ZUŠ, kteří zde studují sólový nebo sborový zpěv, tedy žáci přípravného ročníku či ročníku prvního. Do sboru docházejí děti ve věku 5-7let. Repertoár sboru je uzpůsoben věku dětí. Tvoří jej proto především dětské písně a české lidové písně. Klavírní doprovod zajišťuje paní Marie Skalková, učitelka hry na klavír v ZUŠ. Slavíčci pravidelně vystupují v Mariánských Lázních na akcích ZUŠ (například představení Děti dětem, Kolonáda plná hudby, zpěvu a tance). Mladí zpěváci již ale také vystupovali v jiných městech České republiky, na soutěžní přehlídce „Sokolovské zvonkobraní“ (kde již několikrát získali ocenění), v Karlových Varech a také v Praze. Sbor často vystupuje za doprovodu Akordeonového souboru Accord ZUŠ F. Chopina. Od března 2016 vede pěvecký sbor Slavíčci Bc. Olga Mojžíšová.

Příloha A/ 4 Pěvecký sbor Kopretinky

V této kapitole se dostáváme ke sborovému zpěvu v mateřských školách. Kopretinky založil také sbormistr Olimpiu Cretan v Mateřské škole Křížíkova Mariánské Lázně v roce 2009, stejně jako Canzonu při ZUŠ. Sbor byl v mateřské škole i předtím, ale nikdo se v posledních letech nechtěl podílet na jeho vedení. S příchodem pana Cretana do Mariánských Lázní byla tato tradice opět obnovena. Děti zkoušely jednou týdně, po dobu jedné hodiny a zpívaly dětské a lidové písně jednohlasně. Vystupovaly pravidelně na besídkách mateřské školy v aule ZŠ Jih, na festivalu Sokolovské Zvonkobraní 2012 získali zlaté pásmo, na soutěžní přehlídce Zvoneček v Praze 2014 byli oceněni stříbrným pásmem a jako hosté vystupovali v roce 2010 i v Karlových Varech na přehlídce dětských pěveckých sborů. V roce 2014 u příležitosti oslav 5 let od založení, sbor zazpíval, společně s výše jmenovanými sbory, za doprovodu ZSO ve společenském domě Casino v Mariánských Lázních. Dle slov samotného sbormistra bylo cílem sboru „*probudit v dětech radost ze zpívání a připravit jejich eventuální budoucí pěveckou aktivitu v ZUŠ*“, kde byl pan Cretan zaměstnán jako učitel sólového a sborového zpěvu. V současné době je činnost sboru pozastavena.

Příloha B/ 1 Hřej, sluníčko, hřej

Notový materiál ke kap. 1.2.1

TEXT LIDOVÝ • HUDBA MILENA RAKOVÁ

Hřej, slu-níč-ko, hřej, ho-ry, do-ly krej.

Po-vy-skoč si vej-še na tej na-ší stře-še,

ko-lo u-dě-lej, ko-lo u-dě-lej.

JARO

33

(obr. 1 Tichá, Raková 2007, s. 33)

Notový materiál ke kap. 3.4

TEXT A HUDBA MILENA RAKOVÁ

ZIMA
129

D A D 4
Kde - pak kr - tek v zi - mě ži - je, Tleskání, dřívka...

D A D 4
ne - sáň - ku - je, ne - ly - žu - je! Tleskání...

G D G
Kdo to, dě - ti, kdo to ví, kdo nám na to

D A D 3 D
od - po - ví? Za - le - zl si

A D 4 D A
do ze - mě, Tleskání... ptáč - ko - vé, vzbud' - te

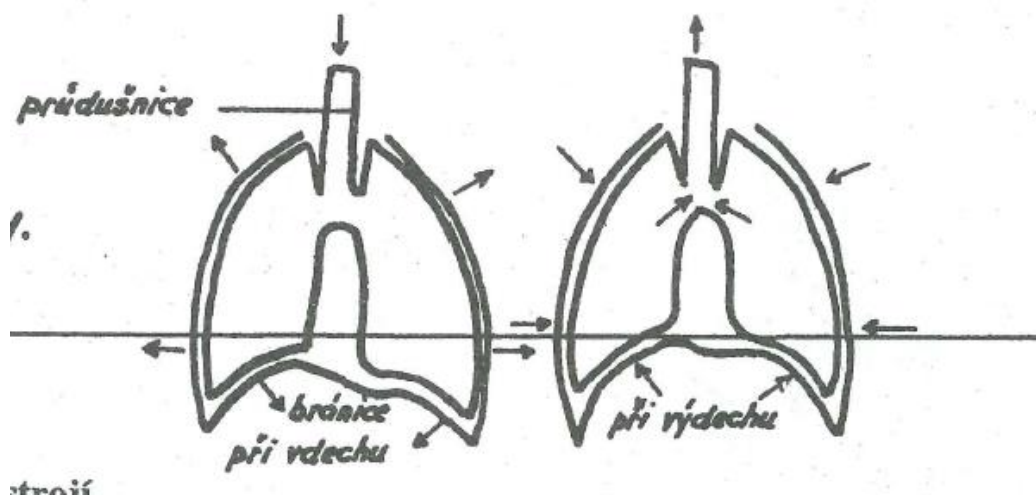
D 4 G D
mě, Tleskání... až vy - svít - ne slu - nič - ko,

G D A D 3
vy - le - zu ven, A - nič - ko.

(obr: 2 Tichá, Raková, 2007, s. 129)

Příloha C/ 1 Schéma bráničního dýchání

Příloha ke kap. 1.5.3.1

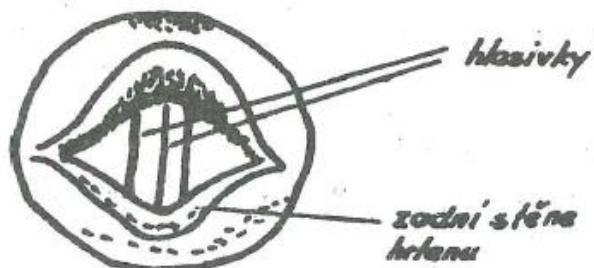
Příloha C/ 2 Hlasivky

Příloha ke kap. 1.5.3.1

a) Při nádechu

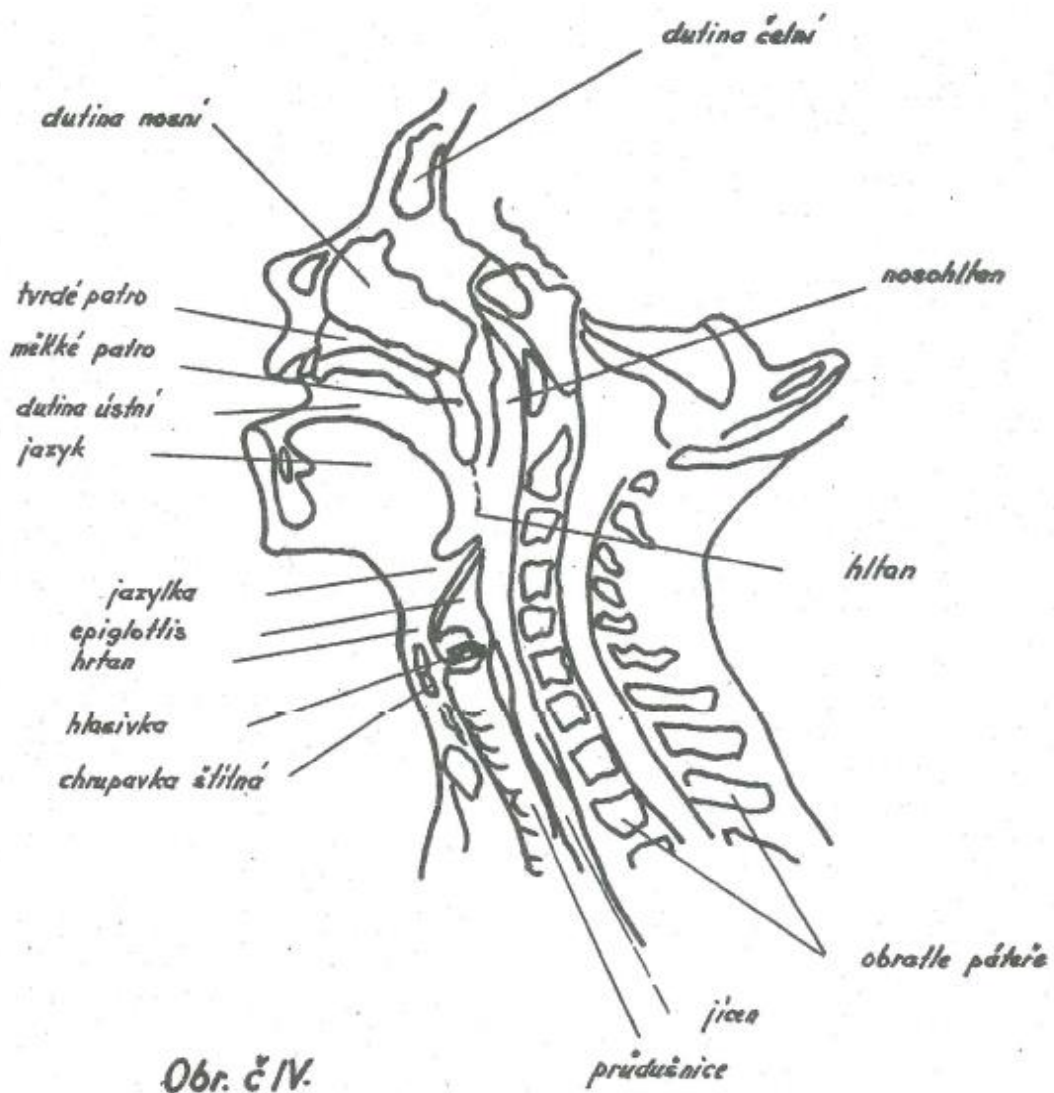
b) Při fonacním postavení

(obr. 3,4 Vrchotová-Pátová, 2002, s. 7)

Příloha C/ 3 Artikulační ústrojí

Příloha ke kap. 1.5.3.1

Obr. č. IV.

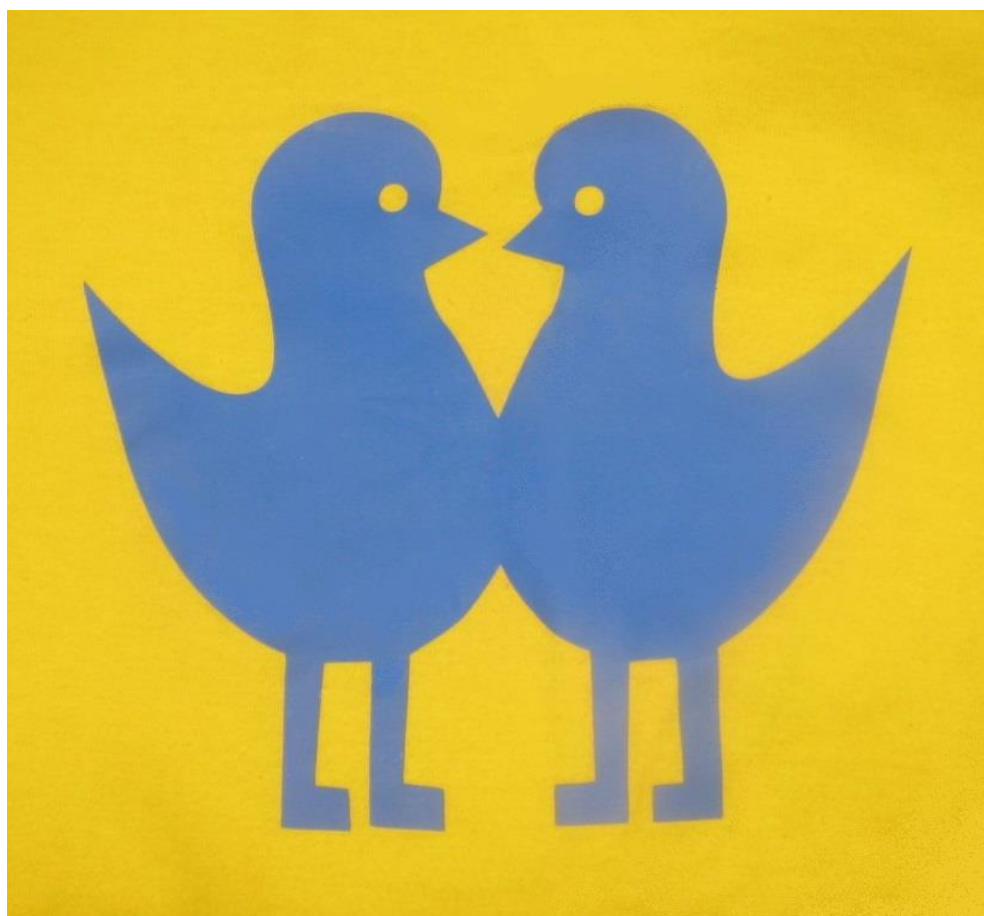
(obr. 5 Vrchotová-Pátová, 2002, s. 10)

Příloha D/ 1

(obr. 6 Pěvecký sbor Ptáčata - archiv autorky)

Příloha D/ 2

(obr. 7 Logo pěveckého sboru Ptáčata - archiv autorky)

Příloha D/ 3

(obr. 8 Logo MŠ Slunečnice - archiv autorky)

Příloha D/ 4

(obr. 9 Sokolovské zvonkobraní 2013 - archiv autorky)

Příloha D/ 5

(obr. 9 Ptáčata ve Villa Butterfly - archiv autorky)

Příloha D/ 6

BENEFIČNÍ KONCERT
pro Nadaci pro transplantace kostní dřeně
13. 12. 2012 v 17 hodin
Společenský dům CASINO Marlánské Lázně
Vstupné: dobrovolné (min. 50 Kč)
Výtěžek ze vstupného bude věnován Nadaci pro transplantace kostní dřeně.

moderátor Radek ŠILHAN - TV Prima

PROGRAM:
Ptáčata – sbor MŠ Slunečnice Mar. Lázně
Trumpetové trio – žáci ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně
Smyčcový soubor – žáci ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně
Miro Bartoš – sólista DJKT Plzeň – arie E. Onágni z opery P. I. Čajkovského
Canzona – sbor ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně
Jan Oblištil – 1. klarinetista Plzeňské filharmonie
– 2. věta koncertu A dur W. A. Mozarta
Marie Skalková – klavírní doprovod sólistů a Canzony
Ondřej RUML – finalista XFaktoru 2009, muzikálový, swingový zpěvák a hudebník napříč žánry
Zvuková spolupráce Hudební klub MORRISON.
Případné změny v programu jsou vyznačeny.

HB RENT, s.r.o. – autorizovaný prodejce vozů značek Renault, Daewo a Kia
KIA
EuroMont
new york BARETTA

(obr. 10 Plakát Benefičního koncertu 2012 - archiv autorky)

Příloha D/ 7

(obr. 11 Skřiváci z Jihu - archiv autorky)

Příloha D/ 8

(obr. 12 Canzona - archiv autorky)

Příloha D/ 9

(obr. 13 Slavičky - archiv autorky)

Příloha D/ 10

Západočeský symf. orch. a ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně pořádají
ve čtvrtek 20.11.2014 od 18h ve Spol. domě Casino

**VÝROČNÍ
KONCERT PRO DĚTI A RODIČE**
k 5 letům trvání dětských pěveckých sborů

CANZONA
ze ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně

a KOPRETINY
z MŠ Křížkova Mar. Lázně

Dále za doprovodu ZSO vystoupí dětský pěvecký sbor
SLAVÍČCI
ze ZUŠ F. Chopina Mar. Lázně

Sbormistr a dirigent: Olimpiu Cretan
Průvodní slovo: Kamila Cretan

Vstupné 100,- Kč, děti do 15 let zdarma
Předpokládaný konec v 19:20h (koncert bude s přestávkou)

(obr. 14 Plakát výročního koncertu - archiv autorky)